



ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**«Οικονομική Κρίση και οι Επιπτώσεις της
στον ελληνικό Τραπεζικό Κλάδο»**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ-ΚΟΡΙΝΑ Β. ΠΑΝΤΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΙΟΣ 2013

| | |
|--|----|
| Περιεχόμενα | 2 |
| Περίληψη (Ελληνικά) | 6 |
| Περίληψη (Αγγλικά) | 8 |
| Ευχαριστίες | 10 |
| Εισαγωγή | 11 |
| Μέρος Α'- Θεωρητική Προσέγγιση | 14 |
| Κεφάλαιο1:Σύντομη περιγραφή της έννοιας της Οικονομικής Κρίσης | 14 |
| 1.1 Εισαγωγή..... | 14 |
| 1.2 Γενικά χαρακτηριστικά..... | 14 |
| 1.2.1 Ορισμός της έννοιας της οικονομικής κρίσης..... | 14 |
| 1.2.2 Συνοπτική ιστορική αναδρομή περιόδων οικονομικών κρίσεων..... | 15 |
| 1.2.3 Χαρακτηριστικά της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης 2007-2012..... | 17 |
| 1.3 Αίτια και συνέπειες της οικονομικής κρίσης..... | 19 |
| 1.3.1 Βασικότερα αίτια της οικονομικής κρίσης..... | 19 |
| 1.3.2 Ενέργειες αντιμετώπισης της κρίσης παγκοσμίως..... | 22 |
| 1.3.3 Συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην παγκόσμια οικονομία..... | 24 |
| 1.4 Οικονομική κρίση στην Ελλάδα..... | 25 |
| Κεφάλαιο 2: Η πορεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης | 28 |
| 2.1 Εισαγωγή..... | 28 |
| 2.2 Ρυθμιστικό πλαίσιο τραπεζών..... | 29 |
| 2.2.1 Εισαγωγή..... | 29 |
| 2.2.2 Η Επιτροπή της Βασιλείας..... | 29 |
| 2.2.3 Βασιλεία I..... | 30 |
| 2.2.4 Βασιλεία II..... | 30 |

| | |
|---|-----------|
| 2.2.5 Βασιλεία ΙΙΙ..... | 33 |
| 2.3 Η πορεία του τραπεζικού κλάδου την τελευταία δεκαετία (2002-2012)..... | 35 |
| 2.3.1 Γενικά Χαρακτηριστικά..... | 35 |
| 2.3.2 Δομή τραπεζικού συστήματος της Ελλάδας πριν και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης | 37 |
| 2.3.3 Εξάπλωση των πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό..... | 42 |
| 2.3.4 Πολιτική τραπεζικών ιδρυμάτων..... | 44 |
| 2.3.4.1 Πολιτική χορηγήσεων..... | 45 |
| 2.3.4.2 Πολιτική Καταθέσεων..... | 50 |
| 2.4 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη..... | 52 |
| 2.5 Συμμετοχή των ελληνικών τραπεζών στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης..... | 52 |
| 2.6 Στόχοι των ελληνικών τραπεζών εν μέσω κρίσης..... | 53 |
| Μέρος Β' – Εμπειρική προσέγγιση..... | 54 |
| Κεφάλαιο 3:Παράθεση και ανάλυση στοιχείων..... | 54 |
| 3.1 Εισαγωγή..... | 54 |
| 3.2 Έρευνα..... | 54 |
| 3.3 Δεδομένα..... | 55 |
| 3.3.1 Δευτερογενή στοιχεία/δεδομένα..... | 55 |
| 3.3.2 Πρωτογενή στοιχεία/δεδομένα..... | 55 |
| 3.4 Ερωματολογία..... | 56 |
| 3.4.1 Συμπλήρωση ερωματολογίου ταχυδρομικά..... | 56 |
| 3.4.2 Συμπλήρωση ερωματολογίου με τηλεφωνική συνέντευξη..... | 56 |
| 3.4.3 Προσωπική συνέντευξη..... | 57 |
| 3.5 Κριτήρια επιλογής κατάλληλης μεθόδου συμπλήρωσης ερωματολογίου..... | 57 |
| 3.6 Κατασκευή ερωματολογίου..... | 58 |
| 3.6.1 Προκαταρκτικές αποφάσεις..... | 59 |

| | | |
|---------|---|----|
| 3.6.2 | Αποφάσεις για το περιεχόμενο των ερωτήσεων..... | 60 |
| 3.6.3 | Αποφάσεις για τη διατύπωση των ερωτήσεων..... | 60 |
| 3.6.4 | Αποφάσεις για τον τύπο των ερωτήσεων..... | 61 |
| 3.6.4.1 | Ερωτήσεις ανοιχτού τύπου..... | 61 |
| 3.6.4.2 | Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής..... | 62 |
| 3.6.4.3 | Διχοτομικές ερωτήσεις..... | 62 |
| 3.6.5 | Αποφάσεις για τη σειρά των ερωτήσεων..... | 62 |
| 3.6.6 | Αποφάσεις για τη διάταξη και εμφάνιση του ερωτηματολογίου..... | 63 |
| 3.6.7 | Αποφάσεις για τον προέλεγχο και την αναθεώρηση του ερωτηματολογίου..... | 63 |
| 3.7 | Ανάλυση στοιχείων..... | 63 |
| 3.7.1 | Προετοιμασία στοιχείων για ανάλυση..... | 63 |
| 3.7.1.1 | Έλεγχοι στο πεδίο (Field edit)..... | 64 |
| 3.7.1.2 | Επεξεργασία ερωτηματολογίων (Editing)..... | 64 |
| 3.7.1.3 | Κωδικοποίηση (Coding)..... | 64 |
| 3.7.2 | Περιγραφικές στατιστικές αναλύσεις..... | 65 |
| 3.7.2.1 | Ανάλυση Συχνοτήτων (Frequencies)..... | 65 |
| 3.7.2.2 | Διασταυρωμένη ή συνδυαστική Πινακοποίηση (Cross Tabulation)..... | 65 |
| 3.8 | Παρουσίαση αποτελεσμάτων έρευνας | 66 |
| 3.8.1 | Παρουσίαση αποτελεσμάτων με γραπτή αναφορά..... | 66 |
| 3.8.2 | Προσωπική Παρουσίαση αποτελεσμάτων..... | 67 |
| 3.9 | Παράθεση και ανάλυση εξαγόμενων στοιχείων της παρούσας μελέτης..... | 67 |

| | |
|---|-----------|
| 3.9.1 Εισαγωγή..... | 67 |
| 3.9.2 Αίτια άρνησης συμμετοχής στην έρευνα..... | 68 |
| 3.9.3 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν..... | 69 |
| 3.9.4 Εξαγόμενα στοιχεία..... | 69 |
| 3.9.4.1 Γενικά..... | 69 |
| 3.9.4.2 Πρώτη Ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 3-5)- Κίνδυνοι λόγω οικονομικής κρίσης..... | 70 |
| 3.9.4.3 Δεύτερη Ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 6-13)- Μεταβολή Τραπεζικής Πολιτική..... | 71 |
| 3.9.4.4 Τρίτη ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 14-15)- Κοινωνική Ευθύνη και Ενέργειες αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης..... | 72 |
| 3.9.4.5 Τέταρτη ομάδα ερωτήσεων (ερώτηση 12)- Ασφάλεια..... | 73 |
| 3.9.4.6 Πέμπτη ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 15-16)- Βραχυπρόθεσμοι και Μακροπρόθεσμοι στόχοι πιστωτικών ιδρυμάτων..... | 73 |
| Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα έρευνας-Συμπεράσματα..... | 75 |
| Παραρτήματα..... | 76 |
| Παράρτημα Ι..... | 78 |
| Παράρτημα ΙΙ..... | 82 |
| Παράρτημα ΙΙΙ..... | 83 |
| Βιβλιογραφία..... | 84 |

Περίληψη

Σε ένα έντονα ανταγωνιστικό και ανασφαλές περιβάλλον, μέσα στο οποίο λειτουργεί η σύγχρονη οικονομία, ο τραπεζικός κλάδος παίζει κυρίαρχο ρόλο στην σωστή λειτουργία, επιβίωση και ανάπτυξη κάθε οικονομίας. Από το 2007 και έπειτα, όμως το παγκόσμιο οικονομικό οικοδόμημα έχει δεχτεί πολλές απειλές, λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και εξαπλώθηκε ταχύτατα σε όλο τον κόσμο. Συνεπώς, όσα από τα πιστωτικά ιδρύματα κατάφεραν να επιβιώσουν από την κατάρρευση αναγκάστηκαν να αλλάξουν πολιτική και να θέσουν νέους στόχους τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Στην Ελλάδα, η οποία εξακολουθεί να πλήττεται από τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης τα πιστωτικά ιδρύματα αντιμετώπισαν μεγάλα προβλήματα επιβίωσης, κυρίως λόγω της κατακόρυφης αύξησης των καθυστερούμενων και μη εξυπηρετούμενων δανείων και τα περισσότερα εξ αυτών, μετά την μεταβολή της πολιτικής τους οδηγήθηκαν στη συγχώνευση με άλλους τραπεζικούς ομίλους.

Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται να γίνει μια συνοπτική περιγραφή της πορείας της οικονομικής κρίσης παγκοσμίως και της σύνδεσής της με παλαιότερες κρίσεις. Πολύ περισσότερο δε, παρουσιάζεται η οικονομική κρίση που πλήττει την Ελλάδα καθώς και ο τρόπος που ο τραπεζικός τομέας της χώρας αντιμετωπίζει την κατάσταση. Ο ρόλος των τραπεζών είναι πολύ σημαντικός στην πορεία κάθε οικονομίας και γι' αυτό τον λόγο επιδιώκεται να γίνει μια σύγκριση της κατάστασης κατά την ένταξη της χώρας στη ζώνη του € και της κατάστασης που επικρατεί από την έναρξη της κρίσης έως σήμερα.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο Α' μέρος, που αποτελεί τη θεωρητική προσέγγιση του θέματος και το οποίο αποτελείται από δύο κεφάλαια γίνεται μια συνοπτική αναφορά στην πορεία της οικονομικής κρίσης και του τραπεζικού κλάδου.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στα αίτια και τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης τόσο παγκοσμίως όσο και στην Ελλάδα.

Το δεύτερο κεφάλαιο εξηγεί την πορεία του τραπεζικού κλάδου στην Ελλάδα από την ένταξη της χώρας στη ζώνη του € μέχρι και σήμερα και συγκρίνει τις δύο περιόδους.

Το Β' μέρος της εργασίας αποτελεί το εμπειρικό κομμάτι της. Αποτελείται από δύο κεφάλαια.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο, κυρίως της προσωπικής συνέντευξης σε τραπεζικά στελέχη ορισμένων πιστωτικών ιδρυμάτων της Βόρειας και Βορειοδυτικής Ελλάδος σχετικά με το πώς οι ελληνικές τράπεζες διαχειρίζονται την οικονομική κρίση. Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο εξηγεί τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα.

Abstract

In this intensely competitive and insecure environment, in which the modern economy works, the bank factor plays a major role in the effective function, survival and development of each economy. Since 2007 though, the global economic structure has faced several threats, because of the financial crisis, which started in the USA and immediately spread all around the world. Consequently, the banks that managed to survive from bankruptcy were forced to completely change their policy and set new short-term and long-term targets.

In Greece which continues to suffer from the negative consequences of the financial crisis, the financial institutions faced serious survival problems, mostly because of the dramatic increase of badly-paid or non-paid loans. Most of them, after having changed their policy were lead to merger with other banking groups.

In the present study, we try to offer a brief description of the process of the financial crisis worldwide, as well as its connection with former financial crises of the past. It is mostly aimed to describe the financial situation in Greece and how the bank sector deals with this situation. The bank sector plays a major role in the process of each economy and because of this we try to compare the situation that existed when Greece entered the Euro-zone with the situation that the country faces nowadays.

The present study consists of two parts. The first part, which is a theoretical approach on the matter, consists of two chapters and its purpose is to briefly describe the process of the financial crisis and of the bank sector.

In the first chapter of this part, we provide the causes as well as the consequences of the financial crisis worldwide and in Greece. In the second chapter of the first part, we try to explain the process of the bank sector in Greece from the entrance of the country in the Euro-zone by now and also to compare the two periods of time.

The second part of this study refers to the examination of several financial institutions in Greece and the way they have dealt with the whole situation. It consists of two chapters. In the third chapter, we refer to the results of the survey which we carried out, mostly by using the method of the personal interview to the bank employees of some of the financial institutions in South and South-west Greece, in accordance with how the Greek banks deal

with the financial situation. Finally, the last chapter explains the results that came of the mentioned survey.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ. Δασκαλάκη Νικόλαο για τη συνεχή και ουσιαστική βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση και υπομονή που έδειξαν σε όλη την πορεία των σπουδών μου.

Ευχαριστώ,

Κωνσταντίνα-Κορίνα Β.Πάντη

Εισαγωγή

Τόσο η Παγκόσμια Οικονομία όσο και η οικονομία κάθε χώρας ξεχωριστά έχει υποστεί κλυδωνισμούς άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό, λόγω της οικονομικής κρίσης που ξεκίνησε τον 2007 και βύθισε στην ύφεση πολλές περιοχές του πλανήτη. Οι κυβερνήσεις διαφόρων χωρών βρίσκονται αντιμέτωπες με τη συνεχή πρόκληση κατάρρευσης ολόκληρου του οικονομικού συστήματος όπως επίσης και με τις πιθανές συνέπειες της κατάρρευσης αυτής. Ο κυριότερος αποδέκτης των συνεπειών της χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν και συνεχίζει να είναι η Ελλάδα και το σύνολο των κλάδων της οικονομίας της χώρας. Ένας από τους κυριότερους ρυθμιστές της ελληνικής οικονομίας είναι ο τραπεζικός κλάδος, ο οποίος επηρεάστηκε σε τεράστιο βαθμό από τις οικονομικές εξελίξεις και προκειμένου να επιβιώσει μετέβαλλε ριζικά τους στόχους του αλλά και τον τρόπο λειτουργίας του.

Η ύπαρξη του τραπεζικού- χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι υψίστης σημασίας και αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της παγκόσμιας οικονομίας. Καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την πορεία και την εξέλιξη του συνόλου της Παγκόσμιας Οικονομίας. Για το λόγο αυτό, η προβληματική λειτουργία του ή ακόμα χειρότερα η κατάρρευσή του θα προκαλούσε κατάρρευση του παγκόσμιου οικονομικού οικοδομήματος.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει τα αίτια και τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα κυρίως στον χώρο των ελληνικών τραπεζών. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώκεται η μελέτη και η σύγκριση της δομής και της λειτουργίας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος πριν την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής, από το 2007 έως σήμερα. Επίσης, παρατηρείται ο τρόπος που αντέδρασαν οι ελληνικές τράπεζες στην οικονομική κρίση, αναλύοντας τα μέτρα που έλαβαν προκειμένου να επιβιώσουν, όπως για παράδειγμα η επιβολή αυστηρότερου ελέγχου στις χρηματοδοτήσεις τόσο απέναντι στις επιχειρήσεις όσο και απέναντι στα νοικοκυριά, οι περικοπές δαπανών και προσωπικού, οι συγχωνεύσεις κτλ. Τέλος, γίνεται λόγος για τη συνεισφορά του ελληνικού τραπεζικού κλάδου στην οικονομία της Ελλάδας καθώς και στις προοπτικές επιβίωσης και συνέχισης της λειτουργίας τους.

Είναι βέβαιο ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν χάσει τη δύναμη και την αίγλη που κατείχαν ορισμένα χρόνια νωρίτερα, πριν την έναρξη της οικονομικής καθόδου. Παρατηρώντας τις ενέργειες που πραγματοποιούν προκειμένου να επιβιώσουν αλλά και να συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη είναι σκόπιμη μια σωστή και συστηματική προσέγγιση του θέματος, προκειμένου να κατανοηθούν οι διαφορές, ο τρόπος λειτουργίας τους, να εντοπιστούν τυχόν

αδυναμίες στην πιστωτική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά τα προηγούμενα χρόνια και να δούμε τη πιθανότητα επιβίωσης και ανάπτυξής τους σε μια περίοδο αναταράξεων και συνεχούς ανασφάλειας που δημιουργεί η χρηματοπιστωτική κρίση.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο είναι εισαγωγικό και επιδιώκει να εξετάσει το θεωρητικό υπόβαθρο της έννοιας της χρηματοπιστωτικής κρίσης τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Λέγοντας θεωρητικό υπόβαθρο αναφερόμαστε στα βασικά χαρακτηριστικά της τρέχουσας οικονομικής κρίσης καθώς και στις τυχόν διαφορές που υπάρχουν συγκριτικά με άλλες περιόδους κρίσης που ξέσπασαν στο παρελθόν σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Θα μελετηθούν επίσης τα αίτια που οδήγησαν πολλές χώρες σε αυτή την κατάσταση, αναφέροντας συνοπτικά και το παράδειγμα της Ελλάδας που υφίσταται τις συνέπειες της ύφεσης από το 2007 και έπειτα.

Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης στην Ελλάδα και συγκεκριμένα σε έναν από τους βασικούς πυλώνες της οικονομίας κάθε χώρας που είναι αυτός του τραπεζικού τομέα. Δηλαδή, επιδιώκεται να αναλυθούν τα αποτελέσματα τα οποία έχει βιώσει ο κλάδος λόγω της ύφεσης. Γίνεται αναλυτική παρουσίαση της εικόνας των ελληνικών τραπεζών πριν την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης και συγκεκριμένα από την έναρξη της χρησιμοποίησης στις συναλλαγές του Κοινού Ευρωπαϊκού Νομίσματος (€) από το 2002 αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής, δίνοντας έμφαση στο χρονικό διάστημα από το 2009 και έπειτα οπότε και οι επιπτώσεις της ύφεσης αρχίζουν να γίνονται περισσότερο εμφανείς και στην πραγματική οικονομία. Λέγοντας αναλυτική παρουσίαση εννοούμε την ανάλυση της πολιτικής των ελληνικών τραπεζών στην προ κρίσεως εποχή, (χρηματοδοτήσεις, πολιτική καταθέσεων, συμπεριφορά απέναντι στους πελάτες κτλ), στο ρυθμιστικό πλαίσιο που ήταν υποχρεωμένες να ακολουθούν και γενικότερα στον τρόπο λειτουργίας τους και στους στόχους τους πριν την έναρξη της ύφεσης. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται να γίνει μια λεπτομερής αναφορά στην λειτουργία του ελληνικού τραπεζικού κλάδου και στις ενέργειες επιβίωσης που έχει κάνει από την έναρξη της κρίσης έως και σήμερα. Αναλυτικά, ποια μέτρα έλαβαν και συνεχίζουν να λαμβάνουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα προκειμένου να επιβιώσουν, ποια πολιτική αποφάσισαν να ακολουθήσουν καθώς και κατά πόσο έχουν υποστεί απώλεια της δύναμής και της φερεγγυότητάς τους τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο.

Το τρίτο κεφάλαιο αποτελεί το εμπειρικό μέρος της μελέτης μας, το οποίο επιδιώκει να αποδείξει τόσο με στατιστικά στοιχεία όσο και με άλλα μεθοδολογικά εργαλεία τα όσα έχουν

υποστηριχθεί σε προηγούμενα κεφάλαια. Συγκεκριμένα, αναλύονται στατιστικά στοιχεία που αφορούν χρηματοδοτήσεις, κεφάλαια, καταθέσεις κτλ σε περίοδο προ κρίσης και στην περίοδο οικονομικής δυσχέρειας που ακολουθεί ώστε να μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συγκριτικά και λογικά συμπεράσματα. Επίσης, χρησιμοποιούνται στοιχεία που έχουν προκύψει από συμπλήρωση ερωτηματολογίων, με τη μορφή κυρίως της προσωπικής συνέντευξης που έχουν απαντηθεί από τραπεζικά στελέχη (διευθυντές, υποδιευθυντές, προϊστάμενους) ορισμένων τραπεζικών ιδρυμάτων από περιοχές της Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων, της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας (Εμπορική Τράπεζα, Αγροτική Τράπεζα, Millennium Bank, Ελληνική Τράπεζα, Euro bank, Marfin και Τράπεζα Αττικής) ώστε να υπάρχει μια σφαιρική εικόνα για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και τη λειτουργία του.

Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο συνοψίζει τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας, προσδοκώντας να αποτελέσει η συγκεκριμένη εργασία πόλο έλξης και ενδιαφέροντος για μετέπειτα έρευνα και μελέτη.

Μέρος Α' – Θεωρητική Προσέγγιση

Κεφάλαιο 1^ο: Οικονομική Κρίση

1.1 Εισαγωγή

Είναι γεγονός, το ότι κατά καιρούς έχουν παρατηρηθεί πολλές περιόδους αστάθειας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, με αιτίες πρόκλησης που ποικίλουν. Οι περισσότερες περιόδους κρίσεων, ωστόσο οφείλονται είτε σε λανθασμένους χειρισμούς των κυβερνήσεων είτε σε παιχνίδια συμφερόντων μεταξύ των χωρών και των οικονομιών. Αξίζει να γίνει μια μικρή αναφορά στις πιο σημαντικές περιόδους οικονομικής ύφεσης που έχουν πλήξει τον σύγχρονο κόσμο, ώστε να γίνουν καλύτερα αντιληπτά τα πιθανά αίτια που τις προκαλούν, οι κινήσεις που μπορούν να τις αντιμετωπίσουν αλλά και οι ολέθριες συνέπειες που επιφέρουν στο σύνολο της οικονομίας και της κάθε κοινωνίας γενικότερα.

1.2 Γενικά Χαρακτηριστικά

1.2.1 Ορισμός της οικονομικής κρίσης

Έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς και ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περίπτωσης διαφορετικοί ορισμοί για την έννοια της οικονομικής κρίσης. Στο παρελθόν, ως οικονομική κρίση οριζόταν η μείωση της ανθρώπινης προσπάθειας, εξαιτίας εξωτερικών παραγόντων, όπως οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες, οι ασθένειες, οι πόλεμοι κ.α. Ωστόσο, μετά την εξάπλωση της βιομηχανίας και του καπιταλιστικού συστήματος, η έννοια της οικονομικής κρίσης έχει διαφοροποιηθεί. Οικονομική κρίση λοιπόν, θεωρείται το φαινόμενο της υπερπαραγωγής ή υπερπροσφοράς αγαθών και υπηρεσιών με ταυτόχρονη μείωση της ζήτησης, λόγω ανεργίας, ανεπαρκούς εισοδήματος ή άλλων παραγόντων που επιδρούν αρνητικά στον καταναλωτή¹.

Οικονομική κρίση, δηλαδή είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Αποτέλεσμα αυτής της μείωσης είναι η μείωση των επενδύσεων που αποτελούν κινητήρια δύναμη ανάπτυξης της εκάστοτε οικονομίας. Αυτό που μπορούμε να παρατηρήσουμε σε όλες τις πιθανές προσεγγίσεις, ωστόσο είναι ότι σε κάθε οικονομία, η οικονομική δραστηριότητα άλλοτε αυξάνεται γρήγορα, άλλοτε αργά και άλλοτε μειώνεται. Αυτές οι μεταβολές της οικονομικής δραστηριότητας ονομάζονται οικονομικοί κύκλοι ή αλλιώς οικονομικές διακυμάνσεις και έχουν κυκλική μορφή, δηλαδή επαναλαμβάνονται, χωρίς αυτό να σημαίνει

¹ Kaminsky, G.L. (2003), Varieties of Currency crisis, NBER working paper, No. 10193

ότι κάθε φορά έχουν την ίδια διάρκεια ή την ίδια ένταση. Μία από τις φάσεις από τις οποίες διέρχεται η εκάστοτε οικονομία κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου είναι και η φάση της οικονομικής καθόδου που θα οδηγήσει στην ύφεση, κατά την οποία παρατηρούνται φαινόμενα μείωσης της κατανάλωσης, στασιμότητας ή μείωσης των επενδύσεων και του εισοδήματος των καταναλωτών, σημαντική αύξηση της ανεργίας² και του πληθωρισμού³, ένα επιχειρηματικό κλίμα που δεν είναι ευνοϊκό για την ανάληψη επενδύσεων καθώς επίσης και ένα κλίμα απαισιοδοξίας για το μέλλον⁴.

Ανεξάρτητα από τον εκάστοτε ορισμό της έννοιας της οικονομικής κρίσης, κατάλληλο ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής το μόνο σίγουρο συμπέρασμα είναι ότι η οικονομική κρίση οδηγεί την αγορά μακριά από το επίπεδο ισορροπίας.

1.2.2 Συνοπτική Ιστορική Αναδρομή Περιόδων οικονομικών κρίσεων

Όπως ειπώθηκε ήδη, οικονομική κρίση είναι μια περίοδος ανισορροπίας στην αγορά που απειλεί όχι μόνο την οικονομική αλλά και την πολιτική και κοινωνική δομή κάθε κοινωνίας. Παρά τις αλληπάλληλες περιόδους κρίσεως στις οποίες έχει περιέλθει η παγκόσμια οικονομία ανά τις δεκαετίες, οι οικονομολόγοι καθώς και οι κυβερνήσεις των κρατών δεν έχουν επιτύχει να τις αποτρέψουν, ίσως γιατί οι δυνάμεις της αγοράς και της κερδοσκοπίας να υπερέχουν αυτών.

Αξίζει ωστόσο να γίνει μια συνοπτική αναφορά στις πιο σημαντικές περιόδους ύφεσης τις οποίες έχουν βιώσει διάφορες χώρες.

- ***Το Κραχ του 1929***

Θεωρείται η μεγαλύτερη οικονομική κρίση στην ιστορία που έχει την αφετηρία της στις ΗΠΑ. Ξέσπασε την περίφημη «Μαύρη Πέμπτη» 24 Οκτωβρίου 1929 στις ΗΠΑ και προκάλεσε πανικό στους επενδυτές, με αποτέλεσμα η Wall Street να κλείσει με απώλειες 13% την ημέρα εκείνη. Ως κύρια αιτία της συγκεκριμένης κρίσης μπορεί να θεωρηθεί η ανισορροπία στην οικονομία των ΗΠΑ και οι κινήσεις του υπεραισιόδοξου βιομηχανικού

² Με τον όρο ανεργία εννοούμε την κατάσταση κατά την οποία τα οικονομούντα άτομα ενώ θέλουν και είναι ικανά να εργαστούν δεν μπορούν να βρουν απασχόληση. Μπορεί να μετρηθεί είτε ως απόλυτο μέγεθος, πχ σε χιλιάδες ανέργους είτε ως ποσοστό, από τον τύπο ($\text{ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{άνεργοι}}{\text{εργατικό δυναμικό}} * 100$)

³Berentsen A., Menzio G., Wright G, Inflation and Unemployment in the Long Run, PIER Working Paper, No 08-012

⁴Blanchard O.J, (2005), European unemployment: The evolution of facts and ideas, MIT Department of Economics Working Paper 05-24

τομέα, που οδήγησαν στην δημιουργία ενός ευάλωτου κλίματος παγκοσμίως.⁵ Για την αντιμετώπιση της κρίσης, η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέλεξε την πολιτική του New Deal⁶ με πολιτικές ενεργής διαχείρισης της ζήτησης⁷, ενώ αντίθετα οι κυβερνήσεις των λοιπών χωρών επέλεξαν να ακολουθήσουν την εθνική τους πολιτική μειώνοντας τις δαπάνες τους .

- ***Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970***

Έχουν την αφετηρία τους το 1973 όταν τα μέλη του Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Στις χώρες αυτές συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοί τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Λόγω της μεγάλης εξάρτησης των βιομηχανικών κρατών από το πετρέλαιο, δημιουργήθηκαν έντονες πληθωριστικές τάσεις στην αγορά και εμφανίστηκε το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. Η συγκεκριμένη περίοδος κρίσεων ξεπεράστηκε με την κίνηση των στοχευόμενων χωρών να βρουν νέες αγορές πετρελαίου, πχ Μεξικό και να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τον OPEC. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια συνεχή μείωση της τιμής του πετρελαίου και την εξάπλωση άλλων πετρελαιοπαραγωγών χωρών⁸.

- ***Η «Μαύρη Δευτέρα» του 1987***

Χώρα έναρξης της κρίσης είναι και πάλι οι ΗΠΑ, όπου ο δείκτης Dow Jones παρουσίασε μεγάλη πτώση με αποτέλεσμα να επικρατήσει πανικός στους επενδυτές, οι οποίοι έσπευδαν να πουλήσουν τις μετοχές τους. Κύρια αιτία της συγκεκριμένης κρίσης ήταν οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις καθώς επίσης και η τεχνολογία της εποχής, η οποία παρουσίασε σημαντικές ελλείψεις στις δικλίδες ασφαλείας των χρηματοπιστωτικών προϊόντων, με αποτέλεσμα μεγάλες απώλειες στους επενδυτές. Η κρίση αν και εξαπλώθηκε και στον υπόλοιπο κόσμο αντιμετωπίστηκε με την αύξηση της ρευστότητας στην αγορά, γεγονός που

⁵ Armanious A.N.R, (2011), Scrutiny of the 1929 Global Financial Crisis: causes, features, consequences and remedy tools, Cairo University

⁶ Προβόπουλος Γ., (2009), Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις (του 1929 και η σημερινή) και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες, και χρήσιμες συγκρίσεις
www.bankofgreece.gr

⁷ IMF,(2009),World economic outlook, From recession to recovery: How soon and how strong?

⁸Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης, (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

επέτρεψε στα τραπεζικά ιδρύματα να μειώσουν τα επιτόκιά τους και να εγκρίνουν δάνεια στις μεγαλύτερες εισηγμένες επιχειρήσεις⁹.

- ***Η «φούσκα» των μετοχών υψηλής τεχνολογίας***

Κύρια αιτία που η «φούσκα» των μετοχών έσπασε ήταν το γεγονός ότι μετοχές των εταιρειών υψηλής τεχνολογίας ήταν υπερτιμημένες καθώς επίσης και το ότι οι εκτιμήσεις των αναλυτών ήταν θετικές για εταιρείες που είχαν σημαντικά οικονομικά προβλήματα. Επίσης, η διαφθορά εταιρειών που δήλωναν περισσότερα κέρδη από τα πραγματικά ήταν ένας ακόμη καταλυτικός παράγοντας που συντέλεσε στην μεγάλη πτώση της οικονομίας και στη συρρίκνωση των επενδύσεων. Αντιμετωπίστηκε με άμεση επέμβαση και μείωση των επιτοκίων¹⁰.

- ***Κρίση της αγοράς των Subprime στεγαστικών ενυπόθηκων δανείων 2007***

Το Καλοκαίρι του 2007 η αμερικανική οικονομία συρρικνώνεται για μία ακόμη φορά. Κύρια αιτία της συγκεκριμένης κρίσης αποτελεί η χορήγηση ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων σε δανειολήπτες με χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα. Ο συνδυασμός της χορήγησης δανείων χαμηλής εξασφάλισης καθώς και η περαιτέρω εξάπλωση των επισφαλών προϊόντων μέσω της πώλησης αυτών προκάλεσαν μια κατάσταση ανισορροπίας και βαθιάς κρίσης όχι μόνο στο χώρο των ΗΠΑ αλλά και στο υπόλοιπο κόσμο. Την ήδη υπάρχουσα άσχημη κατάσταση έρχονται να επιδεινώσουν οι οίκοι αξιολόγησης, οι οποίοι σκόρπισαν τον πανικό στους επενδυτές παγκοσμίως αλλά και ενίσχυσαν τα φαινόμενα κερδοσκοπίας, εις βάρος ολόκληρων χωρών, όπως είναι η περίπτωση της Ελλάδας που θα μελετήσουμε αναλυτικά στην πορεία της παρούσας εργασίας.

1.2.3 Χαρακτηριστικά της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης 2007-2012

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που ξέσπασε το 2007 με το φαινόμενο της «φούσκας» των ακινήτων στις ΗΠΑ και εξαπλώθηκε ταχύτατα και στον υπόλοιπο

⁹ Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», , Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

¹⁰ Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», , Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

αναπτυγμένο κόσμο, μπορεί να χαρακτηριστεί, εκτός των άλλων ως κρίση εμπιστοσύνης στο παγκόσμιο οικονομικό οικοδόμημα. Έχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, παρουσιάζοντας ομοιότητες και σημαντικές διαφορές με τις χρηματοοικονομικές κρίσεις που έχουν πλήξει κατά καιρούς την παγκόσμια οικονομία¹¹.

Συγκεκριμένα, της κρίσης του 2007 προηγήθηκε μια μακρά περίοδος οικονομικής άνθησης και πιστωτικής επέκτασης, γεγονός που της δίνει αρκετές ομοιότητες με την κρίση του 1929. Το βασικό της χαρακτηριστικό είναι ότι, όπως και σε κάθε άλλη περίοδο οικονομικής κρίσης η περίοδος ύφεσης που ακολουθεί έχει πολύ πιο έντονα και αρνητικά αποτελέσματα για το σύνολο της οικονομίας.

Μετά τη «φούσκα» στην αγορά ακινήτων στις ΗΠΑ, η οικονομική κρίση εξαπλώθηκε ταχύτατα και στις υπόλοιπες χώρες μέσω του παγκοσμιοποιημένου οικονομικού συστήματος και του διεθνούς εμπορίου. Κάτι που δεν είχε συμβεί σε παλαιότερες περιπτώσεις οικονομικής αστάθειας που έπληξαν μόνο συγκεκριμένες περιοχές, λόγω του τοπικού τους χαρακτήρα. Χαρακτηρίζεται, συνεπώς ως μια κρίση εμπιστοσύνης μεταξύ τόσο των πιστωτικών ιδρυμάτων όσο και μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επενδυτών αλλά και ως κρίση ρευστότητας, λόγω των πτωχεύσεων τραπεζικών οργανισμών, όπως η Lehman Brothers¹² και της αδυναμίας για παροχή χορηγήσεων.

Έχει πλήξει, εκτός από το τραπεζικό σύστημα και την πραγματική οικονομία κυρίως μέσω της αδυναμίας των τραπεζών να χορηγήσουν δάνεια αλλά και της συνεχούς καταστροφής του πλούτου των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων εξαιτίας της φούσκας των ακινήτων και της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθείται σε πολλές από τις πληγείσες χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα.

Ακόμα ένα κύριο χαρακτηριστικό της τρέχουσας χρηματοπιστωτικής κρίσης είναι η κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου και ο αρνητικός ρυθμός επενδύσεων, κατανάλωσης, ανεργίας και πληθωρισμού. Στα θετικά στοιχεία, παρόλα αυτά συγκαταλέγεται η εγρήγορση που επέδειξαν οι εποπτικές αρχές που με αφορμή το ξέσπασμα της κρίσης προχώρησαν στην αναθεώρηση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει τα πιστωτικά ιδρύματα με τη σύναψη του

¹¹ Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Γ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

¹² Οικονομικό Δελτίο Alphabank, (2009), Τα αίτια της χρηματοοικονομικής κρίσεως και η προοπτική εξόδου της παγκόσμιας οικονομίας από την ύφεση, τεύχος 108

Συμφώνου της «Βασιλείας III» με στόχο να θωρακίσουν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα από τους κινδύνους που το περιβάλλουν¹³.

1.3 Αίτια και συνέπειες της οικονομικής κρίσης

1.3.1 Τα αίτια έναρξης της Χρηματοοικονομικής Κρίσης του 2008 σε παγκόσμιο επίπεδο

Όσον αφορά στο τι προκάλεσε το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008 οι αναλυτές έχουν καταλήξει σε συμφωνία, στο ότι ο παράγοντας που την προκάλεσε δεν είναι ένας αλλά ένας συνδυασμός πολλών παραγόντων που η ύπαρξη του ενός επιδείνωνε τη θέση του άλλου και αντίστροφα. Είναι γενικά αποδεκτό ότι η ύπαρξη των παραγόντων αυτών ως μεμονωμένα στοιχεία δεν θα είχε σημαντική επίδραση στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, ο συνδυασμός τους ωστόσο προκάλεσε και συνεχίζει να προκαλεί παγκόσμια ανισορροπία και συνεχή προβλήματα στην οικονομία¹⁴.

Οι κατηγορίες παραγόντων που θεωρούνται ότι οδήγησαν στη δημιουργία της Χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 είναι οι ακόλουθες:

1. Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες σε παγκόσμιο επίπεδο:

Λέγοντας μακροοικονομικές ανισορροπίες εννοούμε τις ανισορροπίες των διαφόρων χωρών παγκοσμίως όσον αφορά στα μεγέθη της εσωτερικής τους αποταμίευσης και επένδυσης. Συγκεκριμένα, η ανερχόμενη οικονομία της Κίνας παρουσίασε σημαντικό πλεόνασμα στις τρέχουσες συναλλαγές τις τελευταίες δεκαετίες, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που παρουσίασαν έλλειμμα. Ωστόσο, οι κυβερνήσεις της Κίνας προτίμησαν, αντί να επενδύσουν στο εσωτερικό της χώρας τους ώστε να αυξήσουν την εσωτερική ζήτηση να επενδύουν σε Αμερικανικά αξιόγραφα. Αποτέλεσμα της κινεζικής αυτής πολιτικής ήταν να υπάρχει μεγάλη ρευστότητα στην αγορά των ΗΠΑ και αύξηση του δανεισμού με χαμηλά επιτόκια, όπως επίσης και χαλάρωση των όρων χρηματοδότησης των τραπεζών. Ως συνέπεια,

¹³ Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», , Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

¹⁴ Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», , Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

οδηγούμαστε στη φούσκα των ακινήτων καθώς και στην επιδίωξη υψηλών αποδόσεων εκ μέρους των επενδυτών.

2. Ρυθμιστικές ατέλειες και ελαστική εποπτεία

Τα τελευταία χρόνια πριν την έναρξη της κρίσης παρατηρήθηκε η ύπαρξη μιας πιο ελαστικής πολιτικής όσον αφορά στο ρυθμιστικό πλαίσιο λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Αναλαμβάνοντας έναν πιο κερδοσκοπικό και επεκτατικό ρόλο, από τον παραδοσιακό ρόλο διεκπεραίωσης των τραπεζικών τους συναλλαγών οι τράπεζες κατέληξαν να είναι απλές μεσάζουσες στη σύναψη στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, όπου με τη διαδικασία συνεχών τιτλοποιήσεων έδωχαν από πάνω τους το ρίσκο και τον κίνδυνο από τον ισολογισμό τους. Σημαντικός αρνητικός παράγοντας ήταν επίσης η λειτουργία του συστήματος αμοιβών των στελεχών των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η λογική των υπερβολικά υψηλών αμοιβών των στελεχών (λεγόμενα Golden Boys) οι οποίοι εστίαζαν κυρίως στην βραχυπρόθεσμη κερδοφορία της επιχείρησης και όχι στη μακροπρόθεσμη οδήγησε στην λανθασμένη αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων και στην αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων αδιαφορώντας για τον κίνδυνο αδυναμίας αποπληρωμής, λόγω έλλειψης περιουσιακών στοιχείων και εισοδήματος των δανειοληπτών (No-income, No-job, No-assets δάνεια).

3. Μεγάλη πιστωτική επέκταση και υψηλή μόχλευση

Με τον όρο μόχλευση εννοούμε τα ίδια και τα δανειακά κεφάλαια ενός χρηματοοικονομικού ιδρύματος σε σχέση με το ενεργητικό αυτού. Υψηλή μόχλευση σημαίνει ότι τα ίδια και τα δανειακά κεφάλαια είναι πολύ υψηλότερα σε σχέση με το ενεργητικό του τραπεζικού ιδρύματος. Στις ΗΠΑ, στην προ κρίσεως εποχή υψηλή μόχλευση παρατηρούνταν όχι μόνο στους τραπεζικούς και επενδυτικούς οργανισμούς αλλά και στα ίδια τα νοικοκυριά που βρέθηκαν να θέλουν να επωφεληθούν από τα χαμηλά επιτόκια της αγοράς και σύναψαν στεγαστικά δάνεια με τα τραπεζικά ιδρύματα για την αγορά κατοικίας, με αποτέλεσμα την τεράστια αύξηση στις τιμές των κατοικιών στις ΗΠΑ. Η υψηλή αυτή μόχλευση των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων σε συνδυασμό με τον βραχυπρόθεσμο δανεισμό οδήγησε στην ταχύτατη εξάπλωση της κρίσης από την αγορά δανείων χαμηλής εξασφάλισης (sub primes) στις αγορές και άλλων περιουσιακών στοιχείων.

4. Η ιδεολογία της αποτελεσματικής αγοράς

Η αντίληψη της αποτελεσματικής αγοράς οδήγησε σε χρήση ορισμένων βασικών αρχών λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας, όπως για παράδειγμα η ικανότητα των αγορών να επανέρχονται σε καταστάσεις ισορροπίας και να εποπτεύονται μόνες τους με τη βοήθεια ορισμένων ελάχιστων ρυθμιστικών εποπτικών κανόνων, η αντίληψη της ορθολογικής συμπεριφοράς των οικονομικών μονάδων, η αποδοχή της σταθερότητας της οικονομίας της αγοράς κα. Ταυτόχρονα οι τρεις οίκοι αξιολόγησης (Moody's, S&P, Fitch) ακολουθούσαν ανεπαρκή και μεροληπτική αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη (χώρα, οργανισμός κτλ) και δεν λάμβαναν υπόψη τον συστημικό κίνδυνο. Η πολιτική αυτή ακολουθούσαν προκειμένου να ικανοποιήσουν συγκεκριμένα συμφέροντα, με αποτέλεσμα να αξιολογούν ως ασφαλή αξιόγραφα πολύ κακής ποιότητας και εξασφάλισης. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε παραπλάνηση των επενδυτών, οι οποίοι θεωρούσαν ότι είχαν επενδύσει σε υγιή χρηματοοικονομικά προϊόντα, κάτι που δεν ήταν αληθές.

5. Η φούσκα ακινήτων στις ΗΠΑ

Μετά το 2001 υπήρχε μια συνεχής αύξηση στις τιμές των ακινήτων στις ΗΠΑ, η οποία σταμάτησε στα μέσα του 2006 οπότε και ξεκίνησε η πτώση τους. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τα νοικοκυριά να μην είναι στην οικονομική ευχέρεια να αποπληρώσουν τις δόσεις των στεγαστικών τους δανείων προς τις τράπεζες οπότε να υπάρχουν σημαντικές καθυστερήσεις πληρωμών. Αυτό οδήγησε στην πτώση της αξίας του σπιτιού σε επίπεδα χαμηλότερα από την αξία των στεγαστικών δανείων και συνεπώς στη χρεοκοπία των νοικοκυριών και τις κατασχέσεις σπιτιών. Ο παράγοντας που οδήγησε στην αδυναμία αποπληρωμής ήταν η πολιτική των τραπεζικών ιδρυμάτων των ΗΠΑ να παρέχουν χωρίς όρια δανειακά κεφάλαια χαμηλής εξασφάλισης (sub primes) σε δανειολήπτες που δεν είχαν τη δυνατότητα αποπληρωμής. Η πολιτική αυτή μας δείχνει την ασυνέπεια των πιστωτικών ιδρυμάτων στους εποπτικούς κανόνες με αποτέλεσμα τον μεγάλο πιστωτικό κίνδυνο που οδήγησε στην κατάρρευση της αγοράς ακινήτων στις ΗΠΑ και την εξάπλωση της κρίσης τόσο σε άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο¹⁵.

¹⁵Winston Chang, (2011), Financial crisis of 2007-2010, State University of New York at Buffalo Department of economics

1.3.2 Ενέργειες αντιμετώπισης της κρίσης παγκοσμίως

Η πιστωτική κρίση που είχε την αφετηρία της στις ΗΠΑ το 2007 και εξαπλώθηκε ταχύτατα και στον υπόλοιπο κόσμο, έχει προκαλέσει πλήθος αρνητικών επιπτώσεων σε όλα τα κράτη και ένα κλίμα ανασφάλειας και απαισιοδοξίας για το μέλλον. Ωστόσο, στα αρχικά της στάδια έγινε προσπάθεια άμεσης αντιμετώπισής της από την πλειοψηφία των κρατών παγκοσμίως, προκειμένου να αποφευχθεί το σενάριο ολοκληρωτικής κατάρρευσης του παγκόσμιου οικονομικού οικοδομήματος. Συγκεκριμένα οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν είναι οι ακόλουθες¹⁶:

1. Πολιτική των επιτοκίων:

Τόσο η Ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) όσο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) προχώρησαν σε μείωση των επιτοκίων τους ώστε να ενισχυθεί η ρευστότητα στην αγορά. Συγκεκριμένα, η Fed όρισε ένα εύρος επιτοκίου, αντί για έναν απλό αριθμό κάτι που έγινε για πρώτη φορά. Η ΕΚΤ από την άλλη, αν και με κάποια καθυστέρηση, λόγω του βασικού της στόχου για μικρό πληθωρισμό προχώρησε και αυτή σε μείωση των επιτοκίων.

2. Νέες στρατηγικές Νομισματικής Πολιτικής

Για πρώτη φορά, εκτός από τη μείωση των επιτοκίων τόσο η Fed όσο και η ΕΚΤ, σε μικρότερο βαθμό προχώρησαν και στη λήψη πλήθους άλλων μη συμβατικών μέτρων που ονομάστηκαν «μέτρα ποσοτικής και ποιοτικής χαλάρωσης» προκειμένου να διοχετευθεί ρευστότητα στην αγορά. Μερικά τέτοιου είδους μη συμβατικά μέτρα εκ μέρους της Fed μπορούν να θεωρηθούν τα εξής:

- Διευκολύνσεις μέσω δημοπρασιών καθορισμένης διάρκειας
- Ανταλλαγή νομισμάτων (swap currency lines) μεταξύ της Fed, της ΕΚΤ και της Κεντρικής Τράπεζας της Ελβετίας για να βελτιωθεί η ρευστότητα στις χρηματαγορές.
- Νέος τρόπος δανεισμού τίτλων
- Διάσωση τραπεζών
- Χρηματοδότηση επιχειρήσεων κα

3. Σύστημα εγγυήσεων για τη διάσωση του χρηματοοικονομικού συστήματος

Βασικός παράγοντας για τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι η εξάλειψη του πανικού των καταθετών. Και αυτό γιατί σε περιόδους οικονομικής αστάθειας και αβεβαιότητας, ακόμα και φερέγγυες τράπεζες είναι πιθανό να χάσουν την

¹⁶ Οικονομικό δελτίο Alphabank, (2009), Η κρίση του 2007-2009: η άνοδος και η πτώση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης, Τεύχος 108

αξία και τη σταθερότητά τους, λόγω του πανικού που δημιουργείται για διάφορους λόγους στους καταθέτες. Συνεπώς, απαραίτητο στοιχείο σταθερότητας είναι η δημιουργία ενός συστήματος εγγυήσεων καταθέσεων που θα είναι σε θέση να ηρεμήσει τον κάθε καταθέτη και να τον διαβεβαιώσει ότι δεν θα χάσει τα χρήματά του.

Αυτό συμβαίνει γιατί ο τρόπος λειτουργίας των τραπεζών είναι ο εξής: οι τράπεζες δανείζουν τα χρήματα των καταθετών για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από το χρόνο που μπορεί αυτοί να θελήσουν να τα αποσύρουν. Οπότε, σε περιόδους πανικού οι καταθέτες θα αποσύρουν τα χρήματά τους, από φόβο μήπως τα χάσουν και έτσι τα τραπεζικά ιδρύματα δεν θα έχουν τη δυνατότητα χρηματοδότησης.

Με τη χρήση, ωστόσο του συστήματος εγγυήσεων, το οποίο είναι σε θέση να εξασφαλίσει τη δυνατότητα επιστροφής στον καταθέτη του μεγαλύτερου ποσοστού της κατάθεσής του, οι καταθέτες καθησυχάζονται και συνεπώς δεν προβαίνουν σε απόσυρση των χρημάτων τους. Το σύστημα εγγύησης καταθέσεων αποτελεί την πρώτη από τις δύο στρατηγικές που ακολούθησαν οι κεντρικές τράπεζες για τη διατήρηση ρευστού.

Μια δεύτερη σημαντική πρωτοβουλία αποτελεί η παροχή πακέτων διάσωσης και ενίσχυσης των εγχώριων τραπεζών ώστε αυτές να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στην οικονομική αστάθεια που προκαλεί η χρηματοπιστωτική κρίση στις διεθνείς αγορές.

4. Στήριξη της οικονομίας με τη χρήση δημοσιονομικών πακέτων.

Αποτελεί έναν αμφιλεγόμενο τρόπο αντιμετώπισης της κρίσης γιατί σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, τέτοιοι είδους παρεμβάσεις οδηγούν σε αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του πληθωρισμού. Οι ΗΠΑ, σε αντίθεση με την Ευρώπη η οποία αποδείχτηκε διστακτική σε τέτοιου είδους μέτρα, ακολούθησαν μια πιο επεκτατική δημοσιονομική πολιτική προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της οικονομικής κρίσης στην αγορά.

5. Παρέμβαση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF) και των G-20

Προκειμένου να υπάρξει μια σωστή και άμεση αντιμετώπιση της τρέχουσας χρηματοοικονομικής αστάθειας, η συνεργασία των κρατών αποτέλεσε επιτακτική και άμεση ανάγκη. Κάτι τέτοιο πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία, των G-20, της Ε.Ε και του ΔΝΤ, οι οποίοι μετά από συνεχείς συνεδριάσεις οδηγήθηκαν στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων και αποφάσεων προκειμένου να διασφαλίσουν τη σταθερότητα και τη ρευστότητα στην αγορά και να εξαλείψουν, με κάθε τρόπο το κλίμα πανικού και ανασφάλειας που ελλόχευε στις διεθνείς αγορές. Τέτοιες αποφάσεις ήταν η προσπάθεια για συνεργασία στον

τομέα της δημοσιονομικής πολιτικής, η ενίσχυση του διεθνούς εμπορίου, η χρηματοδότηση προβληματικών οικονομιών, η εντονότερη συμμετοχή του ΔΝΤ στις αποφάσεις και στην άσκηση πολιτικής και φυσικά ο αυστηρότερος έλεγχος των οίκων αξιολόγησης και των hedge funds. Αν και οι αποφάσεις αυτές έλαβαν κάποια κριτική για ελλιπή εφαρμογή, εντούτοις συνετέλεσαν να εφησυχάσουν οι παγκόσμιες αγορές, τουλάχιστον προσωρινά¹⁷.

1.3.3 Συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην παγκόσμια οικονομία

Κάθε είδους κρίση έχει σημαντικές επιπτώσεις στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα κάθε χώρας. Η χρηματοοικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008, ωστόσο έχει τεράστιες επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς λόγω της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας εξαπλώθηκε ταχύτατα από τις ΗΠΑ στην πλειοψηφία των χωρών διεθνώς. Ο συνδυασμός των παραγόντων που προκάλεσαν την έναρξη της κρίσης δημιούργησε ένα κλίμα ανασφάλειας και πανικού διεθνώς, με τις πτωχεύσεις των τραπεζικών ιδρυμάτων να διαδέχονται η μία την άλλη. Οι επιπτώσεις, ωστόσο επεκτάθηκαν ταχύτατα και στην πραγματική οικονομία δημιουργώντας μια σειρά αρνητικών εξελίξεων. Τα σημαντικότερα αρνητικά γεγονότα που επέφερε η κατάσταση χρηματοπιστωτικής ανισορροπίας διεθνώς μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

- Χρεοκοπία τραπεζικών ιδρυμάτων που είχαν αγοράσει αμερικανικά «τοξικά» ομόλογα.
- Δημιουργήθηκε κλίμα πανικού και ανασφάλειας στους επενδυτές-καταθέτες παγκοσμίως, οι οποίοι παρακολουθώντας τις διαδοχικές καταρρεύσεις τραπεζικών ιδρυμάτων, καθώς και τις αρνητικές αξιολογήσεις των οίκων αξιολόγησης, αδυνατούσαν να καταλάβουν για το τι πρόκειται να συμβεί με τις επενδύσεις-καταθέσεις τους.
- Τα πιστωτικά ιδρύματα, από την άλλη αντιμετώπισαν σημαντικό πρόβλημα ρευστότητας και συνεπώς αναγκάστηκαν να μειώσουν τις χρηματοδοτήσεις τους, τόσο απέναντι στις επιχειρήσεις όσο και απέναντι στα νοικοκυριά, αυξάνοντας ταυτόχρονα τους ελέγχους τους για να προστατευθούν από την πιθανότητα

¹⁷Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

αδυναμίας πληρωμής των υποχρεώσεων από τις επιχειρήσεις ή τα φυσικά πρόσωπα.

- Η μείωση των χρηματοδοτήσεων επέφερε και αλλαγές στο διεθνές εμπόριο και στην διεθνή παραγωγή καθώς το σύνολο των οικονομιών λειτουργούν υπό συνθήκες παγκοσμιοποίησης.
- Ένας από τους οικονομικούς θεσμούς που επλήγη σε σημαντικό βαθμό είναι και τα νοικοκυριά, τα οποία έβλεπαν τα περιουσιακά τους στοιχεία να συρρικνώνονται σημαντικά, γεγονός που οδήγησε σε μείωση της κατανάλωσης.
- Επειδή τα οικονομικά μεγέθη, λειτουργούν σαν αλυσίδα και επηρεάζονται σημαντικά το ένα από το άλλο η μείωση της παραγωγής και της κατανάλωσης οδήγησε σε μείωση του παγκόσμιου ΑΕΠ και παράλληλα σε μείωση της απασχόλησης και σημαντική αύξηση της ανεργίας.

Μετά τα μέτρα που έλαβαν οι κεντρικές τράπεζες, άλλοτε άμεσα και άλλοτε με καθυστέρηση ορισμένες από τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης έχουν αντιστραφεί ή τουλάχιστον περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό. Ωστόσο, πολλές χώρες, όπως και η περίπτωση της Ελλάδας εξακολουθούν να ταλανίζονται από τον εφιάλτη της οικονομικής ύφεσης, προσπαθώντας να μεταρρυθμίσουν τις βασικές οικονομικές τους δομές ώστε να βγουν από τον φαύλο κύκλο της κρίσης και της ανασφάλειας.

1.4 Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Η χρηματοοικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ επεκτάθηκε ταχύτατα σε όλο τον σύγχρονο αναπτυγμένο κόσμο, από το 2007 και έπειτα. Η άμεση επέκταση της οικονομικής κρίσης οφείλεται, όπως προαναφέρθηκε στην παγκοσμιοποίηση καθώς και στην κατάρρευση του διεθνούς εμπορίου. Οι κυβερνήσεις των περισσότερων χωρών ανταποκρίθηκαν άμεσα στις απειλές της ύφεσης και λαμβάνοντας σημαντικά και διαφοροποιημένα μέτρα οικονομικής πολιτικής, κατάφεραν να αποτρέψουν την καταστροφή των χωρών τους και να αντιστρέψουν το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε στις αγορές¹⁸.

Η περίπτωση της Ελλάδας, ωστόσο δεν είναι η ίδια με τις υπόλοιπες χώρες αφού η ύφεση της χτύπησε την πόρτα αργότερα από τις υπόλοιπες χώρες¹⁹, και ενώ στην αρχή υπήρχαν ελπίδες ότι οι συνέπειες δεν θα είναι δραματικές, λόγω της κλειστής οικονομίας της χώρας και του υγιούς τραπεζικού συστήματος, τα αποτελέσματα έρχονται να μας διαψεύσουν, μιας

¹⁸ Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Γ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης Ν., (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Eurobank research, Τόμος IV, τεύχος 8

¹⁹ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

και ακόμα και σήμερα, το 2013 η χώρα δεν έχει καταφέρει να βγει από την κατάσταση ύφεσης.

Από το τέλος του 2009 και μετά, στην ΕΕ κυριαρχεί το ζήτημα της προβληματικής ελληνικής οικονομίας. Και αυτό γιατί έχει πλέον διαψευσθεί η πεποίθηση που κυριαρχούσε ότι όλες οι χώρες της ευρωζώνης έχουν την ίδια πιστοληπτική ικανότητα. Οι αδυναμίες της Ελλάδας φάνηκαν σύντομα και παρά το υγιές τραπεζικό σύστημα οι επιπτώσεις της κρίσης ήταν και συνεχίζουν να είναι πολύ πιο σοβαρές και δραματικές.

Τα αίτια, ωστόσο που προκάλεσαν την χρηματοοικονομική κρίση στην Ελλάδα δεν είναι τα ίδια με αυτά που οδήγησαν στην έναρξη της κρίσης στο εξωτερικό, καθώς οι ελληνικές τράπεζες είχαν σχεδόν μηδενική έκθεση στις «τοξικές» επενδύσεις, αλλά είναι ένας συνδυασμός παραγόντων, τόσο εξωτερικών όσο και εσωτερικών. Συγκεκριμένα, οι μακροοικονομικές ανισορροπίες και το εύθραυστο οικονομικό οικοδόμημα λόγω της παγκοσμιοποίησης αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους εξωτερικούς παράγοντες για την έναρξη της κρίσης στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, το ελλιπές ρυθμιστικό πλαίσιο εποπτείας του τραπεζικού συστήματος και οι μεγάλες ανισότητες μεταξύ των κρατών που στην πραγματικότητα υπάρχουν στο εσωτερικό της ΕΕ συμπληρώνουν το σκηνικό. Παρόλα αυτά, το σημαντικότερο μερίδιο ευθύνης για την μετατροπή της παγκόσμιας κρίσης σε ελληνική κρίση χρέους ανήκει στην ίδια την ελληνική οικονομία και τον ελληνικό κρατικό μηχανισμό που τις τελευταίες δεκαετίες οδήγησαν τη χώρα σε τραγική κατάσταση συσσώρευσης χρέους, διαφθοράς, φοροδιαφυγής και έλλειψης ανταγωνιστικότητας²⁰.

Συνέπεια όλων αυτών, ήταν η χώρα να βρεθεί αρκετές φορές μπροστά στην απειλή της χρεοκοπίας, τη συνεχή υποβάθμιση της αξιοπιστίας της και της πιστοληπτικής της ικανότητας από τους οίκους αξιολόγησης και στην απειλή εξόδου της χώρας από την ΕΕ. Για αποφευχθεί αυτός ο κίνδυνος, καθώς επίσης και ο κίνδυνος μετάδοσης της κρίσης και σε άλλες προβληματικές οικονομίες κυρίως της Νότιας Ευρώπης (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία) αλλά και της Ιρλανδίας, η ΕΕ, η ΕΚΤ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αποφάσισαν τη χορήγηση στην Ελλάδα οικονομικού πακέτου 110 εκατ. € με την υπογραφή του Μνημονίου συνεργασίας²¹, στις 2 Μαΐου 2010. Η κίνηση αυτή βρήκε πολλούς επικριτές, με αποτέλεσμα τις κινήσεις διαμαρτυρίας και τις συνεχείς κοινωνικές αναταραχές στη χώρα.

²⁰ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

²¹ Το Μνημόνιο Συνεργασίας που υπογράφηκε μεταξύ της ΕΕ, της ΕΚΤ, του ΔΝΤ και της Ελλάδας, ορίζει την παροχή ενός πακέτου οικονομικής βοήθειας ύψους 110 δις € προς την Ελλάδα, με την προϋπόθεση η Ελλάδα να δεσμευθεί ότι θα προχωρήσει σε δημοσιονομικές περικοπές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς της οικονομίας, κινήσεις που θα επαναφέρουν τη χώρα στην ισορροπία και την ανάπτυξη, χωρίς δημοσιονομικό έλλειμμα.

Η κρίση πλέον στην Ελλάδα, έχει πλήξει σε τεράστιο βαθμό την πραγματική οικονομία²², με την ανεργία και τον πληθωρισμό να αυξάνονται ραγδαία, την κατανάλωση και τις επενδύσεις να έχουν περιοριστεί δραματικά, την καταστροφή του πλούτου των νοικοκυριών²³ μετά τα συνεχόμενα μέτρα περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που επιβάλλει το μνημόνιο, επιπτώσεις που επιδρούν σημαντικά σε πολλούς άλλους τομείς και προκαλούν ποικίλα προβλήματα, κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά κα στο σύνολο του ελληνικού πληθυσμού.

²² Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

²³ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2011

Κεφάλαιο 2^ο Η πορεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης

2.1 Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αναπτύχθηκε σημαντικά όχι μόνο στο εσωτερικό της χώρας αλλά και σε αρκετές άλλες χώρες. Ακολουθώντας το ρεύμα παγκοσμιοποίησης που επικρατούσε στην ελληνική συμπεριφορά, ο τραπεζικός κλάδος επεκτάθηκε κυρίως στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης²⁴, καθιερώνοντας την παρουσία του με υποκαταστήματα και επενδύσεις. Η πολιτική που ακολουθούσε οδηγούσε σε ρυθμό ανάπτυξης πάνω από 20% το χρόνο. Λόγω, της πιστωτικής πολιτικής του και της ασχολίας του με παραδοσιακές κυρίως εργασίες, το ξέσπασμα της κρίσης στην Ελλάδα, στα τέλη του 2008 βρήκε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υγιές, αφού οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν επενδύσει σε τοξικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα ή άλλου είδους επικίνδυνες επενδύσεις, γεγονός που είχε προκαλέσει την έναρξη της κρίσης στον υπόλοιπο κόσμο. Αντίθετα, στήριζαν την επιβίωσή τους και την επέκτασή τους στις υπόλοιπες χώρες, στις καταθέσεις των πελατών τους και στα υψηλά περιουσιακά τους στοιχεία.

Παρά την αρχική αντιμετώπιση των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα, λόγω των σωστών χειρισμών του δυνατού ελληνικού τραπεζικού συστήματος, αυτό δεν θα μπορούσε να συνεχιστεί για πάντα. Συνεπώς, έστω και με καθυστέρηση ο τραπεζικός κλάδος της Ελλάδας άρχισε να βάλλεται από το δυσμενές κλίμα που επικρατούσε στις αγορές, κάνοντας, ωστόσο συνεχείς προσπάθειες να ανταπεξέλθει.

Η δημοσιονομική κρίση της χώρας λοιπόν, έχει επιφέρει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στον ελληνικό τραπεζικό κλάδο²⁵. Τέτοιες είναι:

- Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας
- Ο αποκλεισμός των ελληνικών τραπεζών από τη διεθνή διατραπεζική αγορά εξαιτίας των συνεχών υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής αξιολόγησης του ελληνικού Δημοσίου
- Το «κούρεμα» των ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου
- Η έντονη διστακτικότητα των αποταμιευτών ως προς τη δυνατότητα των τραπεζών να διασφαλίσουν τις καταθέσεις τους, και
- Η μείωση της ρευστότητας και των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών²⁶

²⁴ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

²⁵ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2011

Προκειμένου να γίνει καλύτερα κατανοητή η κατάσταση στον τραπεζικό κλάδο της χώρας, αξίζει να γίνει μια πλήρης παρουσίαση της κατάστασης του τραπεζικού τομέα της Ελλάδας, στην περίοδο ανάπτυξης πριν από την έναρξη της κρίσης, αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής, ελέγχοντας τη δομή του τραπεζικού συστήματος, την ανάπτυξη και την επέκτασή του στις υπόλοιπες χώρες αλλά και την πιστωτική πολιτική που ακολουθούσαν τα τραπεζικά ιδρύματα, τόσο απέναντι στις επιχειρήσεις όσο και απέναντι στα νοικοκυριά.

2.2 Ρυθμιστικό πλαίσιο τραπεζών

2.2.1 Εισαγωγή

Το τραπεζικό σύστημα αποτελεί βασικό πυλώνα ανάπτυξης της οικονομίας και διασφάλισης της σταθερότητας κάθε χώρας. Ωστόσο, λόγω του τραπεζικού απορρήτου και της ιδιωτικότητας των στοιχείων που αφορούν το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών, ο κρατικός μηχανισμός δεν είναι σε θέση να προχωρά σε άμεσο έλεγχο των τραπεζικών ιδρυμάτων. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα ρυθμιστικό πλαίσιο κανόνων και εποπτικών μηχανισμών, προκειμένου να διασφαλίζεται η σωστή λειτουργία της οικονομίας και η πρόληψη ή η αντιμετώπιση περιόδων αστάθειας και ανισορροπίας των αγορών.

2.2.2 Η Επιτροπή της Βασιλείας

Η Επιτροπή της Βασιλείας ιδρύθηκε το 1974 και έχει την έδρα της στην Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών στη Βασιλεία της Ελβετίας. Ο λόγος της δημιουργίας της ήταν η ανάγκη δημιουργίας ενός αισθήματος ασφάλειας στους αποταμιευτές και τους πελάτες των πιστωτικών ιδρυμάτων, αφού αυτοί ένιωθαν ανασφαλείς μετά τις αλλεπάλληλες πτωχεύσεις τραπεζών, τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε άλλες χώρες.

Έχει σαν στόχο να προτείνει εποπτικά πρότυπα και πρακτικές, που θα πρέπει να ακολουθηθούν από τις επιμέρους εποπτικές αρχές ώστε να διασφαλιστεί η κεφαλαιακή επάρκεια και η ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων. Οι αποφάσεις της Επιτροπής δεν έχουν δεσμευτική νομική ισχύ, αλλά λειτουργούν κυρίως συμβουλευτικά ώστε να διασφαλιστεί η θωράκιση και σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος από τον πιστωτικό κίνδυνο²⁷.

²⁶ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013

²⁷ History of the Basel Committee and its Membership, 2009

www.bis.org

Το 1988 η Επιτροπή εισήγαγε ένα σύστημα κεφαλαιακής μέτρησης με την ονομασία Basel Capital Accord²⁸. Το 1998 δημιουργήθηκε η «Βασιλεία I», ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για την εποπτεία του τραπεζικού συστήματος, που είχε σαν στόχο να αντιμετωπιστεί ο πιστωτικός κίνδυνος, μέσω ενός ορίου ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων²⁹. Λίγο αργότερα, το 2000, η «Βασιλεία II» έρχεται να συμπληρώσει το αρχικό ρυθμιστικό πλαίσιο της «Βασιλείας I», καλύπτοντας έτσι τα κενά που υπήρχαν στη σύνδεση των κεφαλαιακών απαιτήσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων με την ανάληψη πιστωτικού κινδύνου από αυτά. Τέλος, με τη «Βασιλεία III» αναλαμβάνεται να καλυφθεί και να προστατευθεί και το θέμα της ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Μια σύμβαση, ωστόσο, στην οποία αναμένεται να επέλθουν τροποποιήσεις.

2.2.3 Βασιλεία I

Το σύμφωνο της «Βασιλείας I» αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια διεθνώς για άμεση συνεργασία μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων, ώστε να υπάρχει προστασία έναντι της ανάληψης πιστωτικού κινδύνου. Ήταν επιτακτική η ανάγκη εφαρμογής ενός τέτοιου σχεδίου, καθώς οι αλληπάλληλες χρεοκοπίες τραπεζικών ιδρυμάτων είχαν προκαλέσει ανασφάλεια στους επενδυτές και το τραπεζικό σύστημα δεν ήταν θωρακισμένο από τον πιστωτικό κίνδυνο αλλά και τον κίνδυνο κατάρρευσης. Εφαρμόζεται σε πολλές χώρες και έχει σαν απαίτηση από τα πιστωτικά ιδρύματα να διατηρούν τα κεφάλαιά τους σε ένα επαρκές όριο, ώστε να είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν και να καλύψουν έναν πιθανό πιστωτικό κίνδυνο. Οι τραπεζικοί οργανισμοί που δεν συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του συμφώνου και προχωρούν στη σύναψη επισφαλών επιχορηγήσεων είναι υποχρεωμένοι να καταβάλλουν πρόστιμο.

2.2.4 Βασιλεία II

Λόγω της ανάγκης που υπήρχε για σύνδεση των πιστωτικών κινδύνων με τις κεφαλαιακές απαιτήσεις, η Επιτροπή της Βασιλείας προχώρησε στην αντικατάσταση του συμφώνου «Βασιλεία I» με ένα πιο ολοκληρωμένο, αυτό της «Βασιλείας II», ώστε να καλύψει τους κατά το δυνατόν περισσότερους κινδύνους που υπάρχουν στις αγορές. Το σύμφωνο της «Βασιλείας II» έχει δεχτεί αρκετές τροποποιήσεις, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη διασφάλιση του τραπεζικού συστήματος. Έτσι, τον Ιούνιο του 2004 εκδίδεται το νέο Σύμφωνο της

²⁸ Από την ιστοσελίδα της Τράπεζας της Ελλάδος www.bankofgreece.gr

²⁹ www.bankofgreece.gr

Βασιλείας II (Basel 2: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework) (www.bis.org), που επιδιώκει να θωρακίσει ακόμα περισσότερο το χρηματοπιστωτικό σύστημα, με περαιτέρω ανάλυση και θέσπιση κανόνων για τους κινδύνους.

Οι προτάσεις της Επιτροπής της Βασιλείας ομαδοποιούνται σε τρεις πυλώνες (Basel Committee on Banking Supervision, 2006)³⁰:

Πυλώνας I:

Εισάγεται η έννοια του λειτουργικού κινδύνου και μεταβάλλεται ο τρόπος υπολογισμού των ελάχιστων κεφαλαιακών απαιτήσεων σε σχέση με τον πιστωτικό κίνδυνο.

Συγκεκριμένα:

- i. Υιοθετείται μια νέα τροποποιημένη μέθοδος για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων, η οποία βασιζόμενη στην αρχική λαμβάνει περισσότερο υπόψη την ευαισθησία ως προς τον κίνδυνο που καθορίζεται από τη φερεγγυότητα του αντισυμβαλλομένου.
- ii. Αναγνωρίζει τη μέθοδο υπολογισμού βάσει εσωτερικών συστημάτων διαβάθμισης (internal ratings based approach), σύμφωνα με την οποία τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν τη δυνατότητα δύο διαφορετικών τρόπων υπολογισμού, ανάλογα με το βαθμό εξέλιξης των εσωτερικών τους συστημάτων διαβάθμισης κινδύνου:
 - Τη θεμελιώδη μέθοδο (foundation approach)
 - Την προηγμένη μέθοδο (advanced approach)

Εφόσον τα πιστωτικά ιδρύματα ακολουθήσουν τη θεμελιώδη μέθοδο, θα προσδιορίσουν αποκλειστικά την πρώτη παράμετρο, αυτή της αθέτησης υποχρέωσης αντισυμβαλλομένου, ενώ αντίθετα αν ακολουθήσουν την προηγμένη μέθοδο, είναι απαραίτητο να προσδιοριστούν και οι τέσσερις παράμετροι³¹.

- iii. Δημιουργείται το πλαίσιο για την εποπτική μεταχείριση των τιτλοποιημένων απαιτήσεων, κάτι που δεν υπήρχε στο αρχικό Σύμφωνο της «Βασιλείας II».

³⁰ Basel Committee on Banking Supervision, (June 2006), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, Basel: Bank for international Settlements.

³¹ Overview of Basel II impact studies, www.bis.org

- iv. Υπάρχει η δυνατότητα μείωσης των κεφαλαιακών επιβαρύνσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων, μέσω μείωσης του κινδύνου, εφόσον αυτά πληρούν τις προϋποθέσεις του συμφώνου.
- v. Τέλος, εισάγεται η έννοια του λειτουργικού κινδύνου³² καθώς και απαιτήσεις έναντι αυτού.

Πυλώνας II:

Δημιουργούνται διαδικασίες, ώστε οι εποπτικές αρχές κάθε χώρας να έχουν τη δυνατότητα να ελέγχουν την επάρκεια των ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και εισάγει την προσωποποιημένη εποπτεία σε πιστωτικά ιδρύματα που ελλοχεύει μεγάλος συστημικός κίνδυνος.

Έχει τέσσερις βασικές αρχές:

- Οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να προβλέπουν διαδικασίες ώστε να υπάρχει εσωτερική αξιολόγηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας.
- Καθιέρωση εποπτικού ελέγχου
- Οι εποπτικές αρχές έχουν τη ευχέρεια να επιβάλλουν το ύψος της κεφαλαιακής απαίτησης, ώστε να καλυφθεί ο πιστωτικός κίνδυνος εφόσον υπάρχει υπέρβαση του ελάχιστου ορίου
- Εφόσον, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας μιας τράπεζας επιδεινωθεί, υπάρχει πλέον η εξουσία της έγκαιρης παρέμβασης των εποπτικών αρχών, ώστε να επαναφέρουν την ισορροπία.

Ο πυλώνας II του Συμφώνου επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση επιπλέον κινδύνων που δεν συγκαταλέγονται στα πλαίσια του πρώτου πυλώνα, όπως πχ ο κίνδυνος ρευστότητας, στην αντιμετώπιση εξωτερικών παραγόντων που δεν ελέγχονται από το εκάστοτε πιστωτικό ίδρυμα και ακόμα στη δυνατότητα υιοθέτησης των προηγμένων μεθόδων.

Πυλώνας III:

Τα τραπεζικά ιδρύματα υποχρεώνονται να δημοσιεύουν τα οικονομικά τους στοιχεία και ο αυστηρότερος έλεγχος των δραστηριοτήτων τους είναι πλέον γεγονός. Η κίνηση αυτή έχει

³² Ο λειτουργικός κίνδυνος των πιστωτικών ιδρυμάτων περιλαμβάνει ζημιές που οφείλονται στις ελλειπείς εσωτερικές διαδικασίες και στα ελλιπή συστήματα, σε ανθρώπινο λάθος ή εξωτερικά αίτια.

σαν στόχο, να υπάρχει πλήρης ενημέρωση των επενδυτών και όλων όσων συμμετέχουν στην αγορά σχετικά με τους κινδύνους στους οποίους εκτίθενται τα τραπεζικά ιδρύματα, στον τρόπο που τους διαχειρίζονται καθώς και στις διάφορες εναλλακτικές που μπορούν να έχουν οι επενδυτές.

Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η Επιτροπή της Βασιλείας προχώρησε σε εκ νέου αναθεώρηση του υπάρχοντος Συμφώνου της «Βασιλείας II» με την ονομασία «Βασιλεία III», τον Σεπτέμβριο του 2010 με στόχο την διατήρηση της ακεραιότητας του παγκόσμιου τραπεζικού συστήματος.

2.2.5 Βασιλεία III

Το νέο Σύμφωνο της «Βασιλείας III» προέκυψε μετά την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, λόγω της ανάγκης για μεγαλύτερη εξασφάλιση της σταθερότητας και της επάρκειας του τραπεζικού συστήματος, καθώς επίσης και λόγω των κενών που έχουν παρουσιαστεί στο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο του τραπεζικού συστήματος. Ως ημερομηνία έναρξης της ισχύος του έχει οριστεί η 1^η Ιανουαρίου 2013 και το σύμφωνο αναμένεται να διαρκέσει μέχρι και το 2019, με τροποποιήσεις που θα συμπληρώνουν πιθανά κενά στην αρχική σύμβαση.

Στις 16 Δεκεμβρίου 2010 η Επιτροπή της Βασιλείας δημοσίευσε δύο σημαντικές εκθέσεις:

1. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems
2. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring

Οι δύο προαναφερθείσες εκθέσεις αποτελούν την νέα «Βασιλεία III» και καθιερώνουν το νέο διεθνές κανονιστικό πλαίσιο για τα διεθνή πιστωτικά ιδρύματα, αναθεωρώντας το τρέχον σχετικό πλαίσιο και έχοντας ως στόχο την σταθερότητα του παγκόσμιου τραπεζικού συστήματος³³.

Από συστηματική άποψη, οι διατάξεις της «Βασιλείας III» διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- Η πρώτη κατηγορία αφορά, διατάξεις³⁴ που συμπληρώνουν το προηγούμενο ρυθμιστικό πλαίσιο των πιστωτικών ιδρυμάτων που αφορούν κυρίως την κεφαλαιακή επάρκεια τους.

³³ Progress report on Basel III implementation (update published in October 2012)

www.bis.org

³⁴ Σε αυτές τις διατάξεις ανήκουν:

- Η δεύτερη κατηγορία διατάξεων του Συμφώνου της «Βασιλείας III» αφορά σε νέα στοιχεία-καινοτομίες που συμπληρώνουν τα κενά που υπάρχουν στο ρυθμιστικό πλαίσιο του τραπεζικού συστήματος. Τέτοιου είδους ρυθμίσεις είναι:
 - Νέοι κανόνες μικρο-προληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης, όπως:
 - Ο Συντελεστής Μόχλευσης³⁵: είναι ένας απλός συντελεστής μόχλευσης που δεν βασίζεται στον κίνδυνο και θα εφαρμόζεται συμπληρωματικά στις ρυθμίσεις σχετικά με την κεφαλαιακή επάρκεια και έχει ύψος 3%.
 - Οι συντελεστές ρευστότητας:
 - Κανόνες μακρο-προληπτικής ρυθμιστικής παρέμβασης
Έχουν σαν στόχο να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του συστημικού κινδύνου και συνεπώς τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται:
 - Να δημιουργούν, σε ομαλές περιόδους, «κεφαλαιακό απόθεμα για λόγους συντήρησης»

-
- Διατάξεις για τα ελάχιστα ίδια κεφάλαια τραπεζών, τα οποία εξακολουθούν να αποτελούνται από τα βασικά ίδια κεφάλαια και από τα συμπληρωματικά ίδια κεφάλαια. Σύμφωνα με τις νέες διατάξεις:
 - i. Τα κύρια στοιχεία των βασικών ιδίων κεφαλαίων πρέπει να ανέρχονται σε ποσοστό τουλάχιστον 4,5% των σταθμισμένων στοιχείων του ενεργητικού των τραπεζών και των στοιχείων εκτός ισολογισμού.
 - ii. Το σύνολο των βασικών ιδίων κεφαλαίων πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον 6% των σταθμισμένων στοιχείων του ενεργητικού τους και των στοιχείων εκτός ισολογισμού (μεταβολή +2% σε σχέση με το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο)
 - iii. Το σύνολο των ελαχίστων ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών (Βασικών και συμπληρωματικών) θα συνεχίσει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον 8% των σταθμισμένων στοιχείων του ενεργητικού τους και των στοιχείων εκτός ισολογισμού. Ωστόσο, το ύψος των συμπληρωματικών ιδίων κεφαλαίων δεν θα επιτρέπεται να ξεπερνά το 2%.
 - Διατάξεις για την κάλυψη των τραπεζών έναντι της έκθεσής τους στον πιστωτικό κίνδυνο.
Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση έπληξε μεγάλο αριθμό πιστωτικών ιδρυμάτων γιατί αυτά είχαν κάνει ανοίγματα και επενδύσεις για τα οποία δεν είχε καθιερωθεί κάποιο ρυθμιστικό πλαίσιο κανονιστικών διατάξεων που να αφορούν την κεφαλαιακή επάρκεια τους. Γι' αυτό το λόγο, το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο επιδιώκει να ενισχυθεί η ασφάλεια των πιστωτικών ιδρυμάτων και η προστασία τους έναντι της έκθεσής τους στον πιστωτικό κίνδυνο.

³⁵ Ως συντελεστής μόχλευσης θεωρείται ο λόγος των βασικών ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών (σύμφωνα με το νέο ορισμό) προς τα ανοίγματα των τραπεζών, εντός και εκτός ισολογισμού, βάσει της λογιστικής της αξίας, χωρίς στάθμιση κατά τον κίνδυνο και χωρίς δικαίωμα συμψηφισμού απαιτήσεων και υποχρεώσεων (Γκόρτσος Χ: « Βασιλεία III: Η αναθεώρηση του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία με στόχο την ενδυνάμωση της σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος», pp 528 www.hba.gr)

- Να δημιουργούν σε περιόδους μεγάλης πιστωτικής επέκτασης «αντικυκλικό απόθεμα»
- Να σχηματίζουν δυναμικές προβλέψεις, βάσει των αναμενόμενων ζημιών από στοιχεία του χαρτοφυλακίου τους
- Να καλύπτονται έναντι της υπερβολικής κυκλικότητας των ελάχιστων κεφαλαιακών τους απαιτήσεων.

Ωστόσο δεν δημιουργούνται διατάξεις για τη διακλαδική διάσταση του συστημικού κινδύνου.

Οι διατάξεις του Συμφώνου της «Βασιλείας III» έχουν έναρξη της ισχύος τους την 1^η Ιανουαρίου 2013 και αναμένονται τροποποιήσεις ώστε το τραπεζικό σύστημα να είναι πλήρως θωρακισμένο. Η υιοθέτηση του συμφώνου γίνεται σταδιακά, ώστε να είναι σε θέση τα πιστωτικά ιδρύματα να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις και στα νέα δεδομένα, γεγονός ωστόσο που είναι πιθανό να δημιουργήσει προβλήματα στην ανάπτυξη όχι μόνο για τα ίδια τα πιστωτικά ιδρύματα αλλά και για την πραγματική οικονομία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η καθυστέρηση υιοθέτησης των διατάξεων θα υποχρεώσει τις τράπεζες να μειώσουν την παροχή νέων δανείων, μια κίνηση που θα οδηγήσει σε μείωση των επενδύσεων της πραγματικής οικονομίας. Ταυτόχρονα, τα ίδια τα τραπεζικά ιδρύματα θα αναγκαστούν να γίνουν λιγότερο ανταγωνιστικά καθώς τα περιουσιακά τους στοιχεία θα έχουν υποχρεωτικά χαμηλότερες αποδόσεις σε σχέση με τις επιχειρήσεις των υπόλοιπων κλάδων της οικονομίας που θα εξακολουθήσουν να διαθέτουν περιουσιακά στοιχεία υψηλής απόδοσης³⁶.

2.3 Η πορεία του τραπεζικού κλάδου την τελευταία δεκαετία (2002-2012)

2.3.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Τις τελευταίες δεκαετίες ο τραπεζικός κλάδος στην Ελλάδα επεκτεινόταν με ραγδαίο ρυθμό, επεκτείνοντας τις δραστηριότητες του σε αρκετές χώρες, κυρίως της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ακολουθούσε, όπως προαναφέρθηκε μια πιστωτική πολιτική που βασιζόταν κυρίως στις δικές του δυνάμεις και δυνατότητες³⁷. Αξίζει λοιπόν να γίνει μια ανάλυση της διάρθρωσης του τραπεζικού συστήματος στη χώρα, κυρίως από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος (€) και ύστερα καθώς επίσης και κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα, τον Σεπτέμβριο του 2008, ώστε να γίνουν αντιληπτές οι τεράστιες

³⁶Γκόρτσος Χ. , (2013), Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και 2012: Βασιλεία III: η αναθεώρηση του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία με στόχο την ενδυνάμωση της σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος, Ελληνική Ένωση Τραπεζών

³⁷Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

διαφορές που υπάρχουν τόσο στη δομή των τραπεζικών ιδρυμάτων όσο και στην πολιτική που ακολουθούν τα τελευταία χρόνια σε σχέση με την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης.

Παρόλο που το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν είχε έκθεση σε επικίνδυνα τραπεζικά προϊόντα, με συνέπεια η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση να επέλθει στη χώρα με καθυστέρηση, η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να λάβει μέτρα προκειμένου να την αντιμετωπίσει³⁸. Τα μέτρα αυτά αφορούσαν:

1. **Στην ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας.** Ο στόχος αυτός επιδιώχθηκε μέσω ενός προγράμματος ρευστότητας της οικονομίας (Ν.3723/2008), ύψους 28 δις. €. Το συγκεκριμένο εγκεκριμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόγραμμα, δεν ήταν πρόγραμμα διάσωσης των τραπεζών αλλά ένα πρόγραμμα παροχής ρευστότητας στην οικονομία μέσω των τραπεζών. Αποτελούσε ένα πρόγραμμα συνδυασμού ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου.

2. **Στην εγγύηση των καταθέσεων.** Προκειμένου να αποφευχθεί ο πανικός των καταθετών και κατ' επέκταση η μαζική απόσυρση καταθέσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα, η ελληνική κυβέρνηση έλαβε μέτρα ενίσχυσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος μέσω αύξησης του ορίου αποζημίωσης των καταθέσεων από τις είκοσι χιλιάδες € σε εκατό χιλιάδες € ανά δικαιούχο, με αποτέλεσμα να ενδυναμωθεί το σύστημα εγγύησης καταθέσεων.

Η εκδήλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα διαφοροποιείται από την εκδήλωση αυτής στο εξωτερικό καθώς στην Ελλάδα η χρηματοπιστωτική κρίση έχει μετατραπεί σε κρίση χρέους που συνεχίζει ακόμα και σήμερα να πλήττει όλους τους τομείς της εγχώριας δραστηριότητας³⁹. Παρόλο που η παγκόσμια οικονομία έχει δείξει ρυθμούς ανάκαμψης από το 2010 και έπειτα, η Ελλάδα συνεχίζει να προχωρά με αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με έλλειψη επενδύσεων, υψηλό ρυθμό ανεργίας και πληθωρισμού ακόμα και σήμερα, δείκτες που έχουν επιδεινωθεί μετά την ένταξη της χώρας στο μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου τον Μάιο του 2010.

Σε αυτό το δυσμενές και ασταθές οικονομικό περιβάλλον ο ελληνικός τραπεζικός κλάδος δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος, καθώς τα πιστωτικά ιδρύματα καλούνται να ανταπεξέλθουν σε ένα εντελώς αβέβαιο κλίμα γεμάτο δυσκολίες. Μετά την έναρξη της κρίσης στη χώρα, οι ελληνικές τράπεζες έχουν χάσει την ανταγωνιστικότητά τους, λόγω αύξησης των επιτοκίων και της συνεχούς ανασφάλειας των επενδυτών που επηρεασμένοι από

³⁸ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και το 2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013

³⁹ Wihlbog C, Willet T, Zhang N, The Euro crisis: it isn't just fiscal and it doesn't just involve Greece, 2010

τη συνεχή απειλή της χρεοκοπίας που διαδίδεται κατά καιρούς από τα μέσα ενημέρωσης και τους κερδοσκοπικούς οργανισμούς, σπεύδουν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους και να τις διοχετεύσουν σε τραπεζικά ιδρύματα του εξωτερικού ή να τις χρησιμοποιήσουν για την επιβίωσή τους λόγω της έλλειψης ρευστότητας στην αγορά. Η απόσυρση των καταθέσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα εντείνει την εξάρτηση των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το πρόγραμμα στήριξης του ελληνικού δημοσίου. Ταυτόχρονα, λόγω της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθεί η ελληνική κυβέρνηση την τελευταία τριετία, μετά την ένταξή της στο μηχανισμό στήριξης, με τις συνεχείς μειώσεις των μισθών και των δαπανών και την αύξηση της φορολογίας οι ελληνικές τράπεζες καλούνται να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των ληξιπρόθεσμων οφειλών των επισφαλών χορηγήσεων που έχουν αυξηθεί ραγδαία.

Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την δυσμενή κατάσταση, τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα καλούνται να προβούν σε άμεσες αλλαγές τόσο των στόχων τους όσο και της στρατηγικής τους, κάτι που έχουν πράξει και συνεχίζουν να πράττουν με διάφορους τρόπους, όπως η ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών, η συγχώνευση καταστημάτων, η εξαγορά τραπεζών και ακόμα περισσότερο περιορίζοντας τις χορηγήσεις που παρέχουν σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά προκειμένου να υπάρξει αναδιάρθρωση του χαρτοφυλακίου τους. Μέσα σ' αυτό το δυσχερές κλίμα καλούνται να συμβάλλουν στη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος και να συμβάλλουν στην επανεκκίνηση της οικονομίας.

2.3.2 Δομή τραπεζικού συστήματος της Ελλάδας πριν και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης

Τις τελευταίες δεκαετίες η ανάπτυξη του τραπεζικού κλάδου στην Ελλάδα ήταν μεγάλη, με τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας να παρέχουν υπηρεσίες τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στο εξωτερικό, με θυγατρικά τραπεζικά ιδρύματα. Από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος και μέχρι την έναρξη της κρίσης ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στη χώρα παραμένει σε σταθερά επίπεδα. Συγκεκριμένα, στο τέλος του 2006, στη χώρα λειτουργούν⁴⁰ 62 πιστωτικά ιδρύματα, εκ των οποίων:

- 39 πιστωτικά ιδρύματα (23 εμπορικές και 16 συνεταιριστικές τράπεζες) που έχουν καταστατική έδρα την Ελλάδα και εποπτεύονται από την ΤτΕ, συμπεριλαμβανομένου του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων

⁴⁰ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010
www.hba.gr

- 22 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και
- Η Τράπεζα της Ελλάδος

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Νοέμβριο του 2012 στην Ελλάδα λειτουργούσαν 52 πιστωτικά ιδρύματα, (έναντι 62 τον Νοέμβριο του 2011), εκ των οποίων:

- 29 πιστωτικά ιδρύματα (16 εμπορικές και 13 συνεταιριστικές τράπεζες) που έχουν καταστατική έδρα την Ελλάδα και εποπτεύονται από την ΤτΕ.
- 18 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 4 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός της ΕΕ
- Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων (έχει εξαιρεθεί από τον ν.3601/2007)
- Η Τράπεζα της Ελλάδος

Μέσα στο 2012, σταμάτησαν τη λειτουργία τους στην Ελλάδα 4 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ, ένα υποκατάστημα πιστωτικού ιδρύματος με έδρα σε κράτος εκτός της ΕΕ, ενώ πέντε πιστωτικά ιδρύματα (2 εμπορικές και 3 συνεταιριστικές τράπεζες) σταμάτησαν τη λειτουργία τους μετά την ολοκλήρωση της διευθέτησής τους (resolution), σύμφωνα με το ν.3601/2007⁴¹.

Η πορεία του αριθμού των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος (€) μέχρι σήμερα, καθώς και οι μεταβολές τους φαίνονται χαρακτηριστικά στον ακόλουθο πίνακα και το αντίστοιχο διάγραμμα.

⁴¹ Το ελληνικό Τραπεζικό σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013
www.hba.gr

Πίνακας 1: Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα (2002-2012)

| Έτος | Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα | | | | |
|------|--------------------------------|------------------------------|-------------------------------|----------------------|---------------------|
| | Ελληνικά Π.Ι | Υποκαταστήματα Αλλοδαπών Π.Ι | Π.Ι με τη μορφή Συνεταιρισμών | Σύνολο Εμπορικών Π.Ι | Τράπεζα της Ελλάδος |
| 2002 | 24 | 20 | 15 | 59 | 1 |
| 2003 | 23 | 19 | 15 | 57 | 1 |
| 2004 | 23 | 22 | 16 | 61 | 1 |
| 2005 | 23 | 22 | 16 | 61 | 1 |
| 2006 | 23 | 22 | 16 | 61 | 1 |
| 2007 | 19 | 22 | 15 | 56 | 1 |
| 2008 | 19 | 21 | 16 | 56 | 1 |
| 2009 | 19 | 24 | 16 | 59 | 1 |
| 2010 | 18 | 22 | 16 | 56 | 1 |
| 2011 | 18 | 22 | 16 | 56 | 1 |
| 2012 | 16 | 18 | 13 | 47 | 1 |

Πηγή: www.hba.gr

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων που προσφέρουν υπηρεσίες στην Ελλάδα παρουσίασε μια μείωση της τάξης του 20% από το 2002 μέχρι και το τέλος του 2012. Συγκεκριμένα, στο τέλος του 2002 λειτουργούσαν στην Ελλάδα 60 πιστωτικά ιδρύματα (24 εμπορικές τράπεζες, 20 υποκαταστήματα αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων, 15 τραπεζικά ιδρύματα με τη μορφή συνεταιρισμών και η Τράπεζα της Ελλάδος), ενώ στο τέλος τον Δεκέμβριο του 2012 λειτουργούσαν 48 πιστωτικά ιδρύματα (16 εμπορικές τράπεζες, 18 υποκαταστήματα αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων, 13 συνεταιριστικές τράπεζες και η Τράπεζα της Ελλάδος), μετά την παύση λειτουργίας στην χώρα 10 πιστωτικών ιδρυμάτων. Πρέπει να προστεθεί ότι υπάρχουν επίσης 4 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα σε χώρα εκτός της Ε.Ε καθώς επίσης και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, το οποίο έχει εξαιρεθεί από τον ν. 3601/2007.

Από τον πίνακα συμπεραίνουμε επίσης πως η πορεία του αριθμού των τραπεζών, με έδρα ή υποκατάστημα στην Ελλάδα είναι σταθερή από την υιοθέτηση του € και μέχρι το τέλος του 2006, με μόνο μία μικρή μείωση 4,16% στα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα και 5% στα υποκαταστήματα αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων από το 2002 μέχρι το 2003. Ωστόσο, από το 2007 και έπειτα ακολουθείται μια πτωτική τροχιά της τάξης του 15,78% στα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα, 18,18% στα υποκαταστήματα αλλοδαπών τραπεζών ενώ ο αριθμός των συνεταιριστικών τραπεζών της χώρας έχει μειωθεί κατά 18,75% (από 16 το 2007 σε 13 το 2012).

Ένας άλλος παράγοντας που αξίζει να μελετηθεί, ώστε να προκύψει μια πιο σαφής εικόνα της διάρθρωσης του τραπεζικού συστήματος της χώρας είναι ο αριθμός των υποκαταστημάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων όπως επίσης και το σύνολο του απασχολούμενου προσωπικού σ' αυτά⁴².

Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, ο ρυθμός αύξησης τόσο των υποκαταστημάτων των Πιστωτικών ιδρυμάτων όσο και του απασχολούμενου προσωπικού παρουσιάζει μια συνεχή αύξηση με την πάροδο του χρόνου από το 2002 μέχρι και το 2006⁴³. Εκτός από το 2004, οπότε ο αριθμός των υποκαταστημάτων των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων παρουσίασε μια μείωση της τάξης του 8,42% καθ' όλη την υπόλοιπη πορεία του η τάση ήταν αυξητική. Συγκεκριμένα από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος το 2002 και μέχρι πριν την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, το 2007 τα υποκαταστήματα των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων αυξήθηκαν κατά 9,24%, από 3018 που ήταν στο τέλος του 2002 σε 3297 που έφτασαν στο τέλος του 2006. Πολύ μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασαν τα καταστήματα των αλλοδαπών, καθώς και των συνεταιριστικών τραπεζών, σε ποσοστό 42,85% και 113,43% αντίστοιχα.

Η έναρξη της κρίσης στη χώρα δεν φαίνεται να επηρέασε σημαντικά τον συγκεκριμένο τομέα του τραπεζικού συστήματος αφού μέχρι το 2008 ο αριθμός τους συνεχίζει να αυξάνεται, κατά 1,18% από το 2006 στο 2007 ενώ το 2008 η αύξηση έφτασε στο 6,44%. Αντίθετα, το 2009 παρατηρείται μια μικρή μείωση της τάξης του 0,48%, ενώ η κυριότερη μεταβολή πραγματοποιείται το 2011⁴⁴, όπου το σύνολο των υποκαταστημάτων των τραπεζών μειώνεται κατά 3,99%. Από την υιοθέτηση του € μέχρι το τέλος του 2011 δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα 23,67% περισσότερα τραπεζικά υποκαταστήματα, ωστόσο από την έναρξη της κρίσης το 2007 υπάρχει μια αμελητέα μείωση, ύψους 0,13%

⁴² Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

⁴³ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2011

⁴⁴ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013

Πίνακας 2: Υποκαταστήματα Πιστωτικών Ιδρυμάτων στην Ελλάδα (2002-2011)

| Έτος | Πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα |
|------|---|
| 2002 | 3113 |
| 2003 | 3261 |
| 2004 | 3007 |
| 2005 | 3587 |
| 2006 | 3805 |
| 2007 | 3850 |
| 2008 | 4098 |
| 2009 | 4078 |
| 2010 | 4005 |
| 2011 | 3845 |

Πηγή: www.hba.gr

Ουσιαστική μεταβολή παρουσιάζεται, όμως στον αριθμό του απασχολούμενου προσωπικού στα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα, αφού η μείωση είναι τεράστια, με αποτέλεσμα να επιδεινώνεται το φαινόμενο της ανεργίας στη χώρα.

Πίνακας 3: Σύνολο απασχολούμενου προσωπικού στα τραπεζικά ιδρύματα (2002-2011)

| Έτος | Αριθμός τραπεζοϋπαλλήλων |
|------|--------------------------|
| 2002 | 63407 |
| 2003 | 63611 |
| 2004 | 62611 |
| 2005 | 63040 |
| 2006 | 64677 |
| 2007 | 67113 |
| 2008 | 67798 |
| 2009 | 66969 |
| 2010 | 59967 |
| 2011 | 56611 |

Πηγή: www.hba.gr

Η απασχόληση στον τραπεζικό κλάδο ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής τα πρώτα χρόνια του κοινού νομίσματος, με τις θέσεις εργασίας να αυξάνονται συνεχώς από το 2002 μέχρι και το 2008, όπου παρατηρείται συνολική μεταβολή +6,92%. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το 2004, όπου ο αριθμός των τραπεζοϋπαλλήλων μειώνεται κατά 1,57%.

Ωστόσο, παρατηρείται μείωση 16,5% από την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πιο απότομη μεταβολή

ανά έτος σημειώθηκε το 2010 (-10,45% σε σχέση με το 2009), οπότε τα αρνητικά αποτελέσματα της ύφεσης άρχισαν να εμφανίζονται στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τον υπόλοιπο κόσμο που άρχισε τότε σταδιακά να ανακάμπτει. Στο τέλος του 2011, το σύνολο του απασχολούμενου προσωπικού στα πιστωτικά ιδρύματα μειώθηκε κατά 5,59%.

2.3.3 Εξάπλωση των πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό

Οι δραστηριότητες των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων δεν πραγματοποιούνται, όμως μόνο στο εσωτερικό της χώρας, αλλά υπάρχει εξάπλωση σε πολλές άλλες χώρες, κυρίως της Νοτιοανατολικής Ευρώπης⁴⁵, όπου οι ελληνικές τράπεζες, προκειμένου να ενισχύσουν τη δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στην εκάστοτε χώρα και κάνοντας χρήση παραδοσιακών τραπεζικών προϊόντων και της πολύ καλής αξιολόγησης που είχαν έως τότε από τους οίκους αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας προσπαθούσαν να καταλάβουν μερίδιο της τραπεζικής αγοράς. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν ιδρύσει θυγατρικές τους σε χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Κύπρος, ο Καναδάς, η Βουλγαρία, η F.Y.R.O.M, η Ν. Αφρική, η Μ. Βρετανία, η Γερμανία κα, δίνοντας μεγάλη βαρύτητα στο χώρο των Βαλκανίων.

Η συμβολή των εσόδων από την επέκταση των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό είναι τεράστια για τη χώρα. Εκτός αυτού, ένα ακόμα βασικό πλεονέκτημα είναι η γεωγραφική οδηγεί και σε μεγαλύτερη διασπορά των κινδύνων που αναλαμβάνονται.⁴⁶

Η διεθνής οικονομική δραστηριότητα των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια της κρίσης σε πολλά κράτη, γεγονός υψίστης σημασίας καθώς η λειτουργία των τραπεζικών ιδρυμάτων και η παρουσία τους στις διεθνείς αγορές θα πρέπει να είναι εμφανής. Ενδεικτικό της κατάστασης που επικρατεί είναι το γεγονός ότι παρά τη δυσμενή οικονομική συγκυρία η παρουσία των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του 2008 και του 2009. Οι ελληνικές τράπεζες δραστηριοποιούνται πλέον σε 16 χώρες, έναντι 15 το 2007, μέσω 47 θυγατρικών τραπεζών και υποκαταστημάτων⁴⁷.

Η δραστηριότητά τους στα Βαλκάνια έχει πια εδραιωθεί και έχει ως στόχο:

⁴⁵ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010

⁴⁶ Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία, Ελληνική Ένωση τραπεζών, Ιούλιος 2008.

www.hba.gr

⁴⁷ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009, Ελληνική Ένωση τραπεζών, Ιούνιος 2010

www.hba.gr

- Την ενίσχυση της ελληνικής επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό
- Την αξιοποίηση των ευκαιριών που παρουσιάζονται στο χώρο των Βαλκανίων, λόγω του γρήγορου ρυθμού ανάπτυξης των χωρών αυτών.
- Την ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας, παρά την οικονομική κρίση, κυρίως στους τομείς του τουρισμού, του χρηματοπιστωτικού, του ασφαλιστικού κα
- Στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και του εξαγωγικού εμπορίου.

Παρά την περίοδο ύφεσης της ελληνικής οικονομίας, οι ελληνικές τράπεζες πέτυχαν, τα τελευταία χρόνια να βελτιώσουν τη θέση που κατέχουν στα τραπεζικά συστήματα των Βαλκανίων και της Τουρκίας, απασχολώντας ένα σύνολο προσωπικού πάνω από 45000 άτομα. Το 2009 και εν μέσω της οικονομικής κρίσης, οι ελληνικές τράπεζες αποφάσισαν να μη μειώσουν την παρουσία τους στο εξωτερικό, καθώς κάτι τέτοιο θα αποτελούσε μεγάλο λάθος τόσο για την πελατεία τους στο εξωτερικό όσο και για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας που θα έχανε ακόμα περισσότερο την ανταγωνιστικότητά της⁴⁸.

Μετά από την μακρά περίοδο επέκτασης τους στο εξωτερικό, το 2011 οι ελληνικές τράπεζες επηρεασμένες από τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης των τελευταίων ετών, εμφανίζουν σταδιακή επιβράδυνση των μεγεθών τους. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μείωση σε όλα σχεδόν τα μεγέθη τους, σε σχέση με το 2010. Το ενεργητικό τους μειώθηκε κατά 17,6 δις €, οι χορηγήσεις κατά 13% και οι καταθέσεις κατά 15% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2010. Αντίθετα, τα κέρδη προ φόρων δεν μεταβλήθηκαν.⁴⁹

Ωστόσο, οι ελληνικές τράπεζες έχουν καταφέρει να διατηρήσουν την παρουσία τους στο χώρο, κυρίως της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρά τις αντίξοες συνθήκες που έχει επιφέρει η χρηματοπιστωτική κρίση, διατηρώντας τη δυνατότητα περαιτέρω επέκτασης του δικτύου τους, εφόσον δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες σταθεροποίησης της οικονομικής κατάστασης στην Ελλάδα, γεγονός που θα επιταχυνθεί και μέσω της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών.

⁴⁸ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2011
www.hba.gr

⁴⁹ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013
www.hba.gr

2.3.4 Πολιτική τραπεζικών ιδρυμάτων

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεθνούς τράπεζας τόσο οι καταθέσεις όσο και οι χορηγήσεις αυξήθηκαν στην ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια πριν την έναρξη της κρίσης σε σημείο που να φτάνουν σε ποσοστό 79% και 77% του ΑΕΠ αντίστοιχα το 2006.

Η Ελληνική οικονομία παρουσίαζε μια μεγαλύτερη αύξηση στις χρηματοδοτήσεις των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών σε σχέση με τις καταθέσεις, γεγονός που οδήγησε τόσο στην μείωση της εθνικής αποταμίευσης όσο και στην αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών της χώρας. Όλο και περισσότεροι Έλληνες στρεφόταν προς τις τράπεζες για κάποια επιχορήγηση, γεγονός που οδήγησε στην ταχύτερη αύξηση των πιστώσεων και στη δημιουργία μιας εικονικής ευημερίας που φυσικά δεν συμβάδιζε με την πραγματική κατάσταση της οικονομίας. Η πλαστή θετική εικόνα της χώρας ανέβαλλε διαρκώς τη λήψη των αναγκαίων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, γεγονός που επιδείνωνε την οικονομική θέση της χώρας, χωρίς αυτό να είναι άμεσα εμφανές.

Οι καταθέσεις, από την άλλη παρουσίασαν μικρότερη αύξηση από την ανάγκη για δάνεια και ως αποτέλεσμα τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα αναγκάζονταν να στραφούν προς τις αγορές για να χρηματοδοτηθούν. Κάτι τέτοιο, όμως οδηγούσε σταδιακά σε αυξημένο κίνδυνο ρευστότητας και σε συνδυασμό με τις μεταβολές στους τραπεζικούς ισολογισμούς παρατηρείται αύξηση των τραπεζικών κινδύνων καθώς και του αισθήματος ανασφάλειας από μέρους των επενδυτών αλλά και των ίδιων των τραπεζών.

Λόγω της μείωσης των εσόδων από τα επιτόκια, οι ελληνικές τράπεζες άρχισαν σιγά σιγά να στρέφονται σε άλλου είδους χρηματοπιστωτικά προϊόντα προκειμένου να αυξήσουν την κερδοφορία τους. Τα νέα προϊόντα όμως οδηγούσαν σε νέους κινδύνους και σε συνδυασμό με αρκετές κερδοσκοπικές επενδύσεις ενέτειναν την ανασφάλεια και τους τραπεζικούς κινδύνους στην ελληνική οικονομία.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας την τελευταία τριετία ήταν η συνεχής απόσυρση των καταθέσεών τους. Κύρια αιτία του γεγονότος αυτού αποτέλεσε η συνεχής φημολογία περί χρεοκοπίας της Ελλάδας και απομάκρυνσής της από τη ζώνη του ευρώ. Υπό την διαρκή ανησυχία ότι θα χάσουν τις αποταμιεύσεις τους οι καταθέτες διοχέτευσαν τεράστιο μέγεθος των καταθέσεών τους σε πιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού που τους παρείχαν ασφάλεια. Το αποτέλεσμα της ανισόρροπης ανάπτυξης των χρηματοδοτικών και καταθετικών εργασιών ήταν ο δείκτης δανείων προς καταθέσεις να ξεπεράσει το 100%.

Βασικό χαρακτηριστικό της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης των τραπεζών αποτελούν οι συνεχείς πιέσεις που δέχτηκαν τα πιστωτικά ιδρύματα καθ' όλη τη διάρκεια του 2011, η επιβάρυνση που δέχτηκαν λόγω της μείωσης της αξίας των ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου και η εμφάνιση ζημιών στον ισολογισμό τους . Θετικό στοιχείο θεωρείται η μείωση των λειτουργικών τους εξόδων.

2.3.4.1 Πολιτική χορηγήσεων

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση έχει επηρεάσει σε τεράστιο βαθμό την οικονομική δραστηριότητα της χώρας και ταυτόχρονα την οικονομική κατάσταση τόσο των επιχειρήσεων όσο και των νοικοκυριών. Τα τελευταία χρόνια τα πιστωτικά ιδρύματα προχωρούσαν σε χορηγήσεις δανείων επιχειρήσεων και νοικοκυριών, χωρίς ωστόσο να πληρούνται όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ασφαλή χρηματοδότηση. Ένα από τα αίτια αυτού ήταν τα κενά που υπήρχαν στο ρυθμιστικό πλαίσιο των τραπεζικών ιδρυμάτων πριν την υπογραφή του συμφώνου της Βασιλείας III. Από το 2009 και έπειτα ακολουθείται από τα πιστωτικά ιδρύματα η εφαρμογή αυστηρότερων κριτηρίων χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, γεγονός που οδήγησε στη μείωση της ζήτησης για δάνεια, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, όπως η ανασφάλεια που νιώθουν οι καταναλωτές από την αστάθεια που επικρατεί στην Ελλάδα.

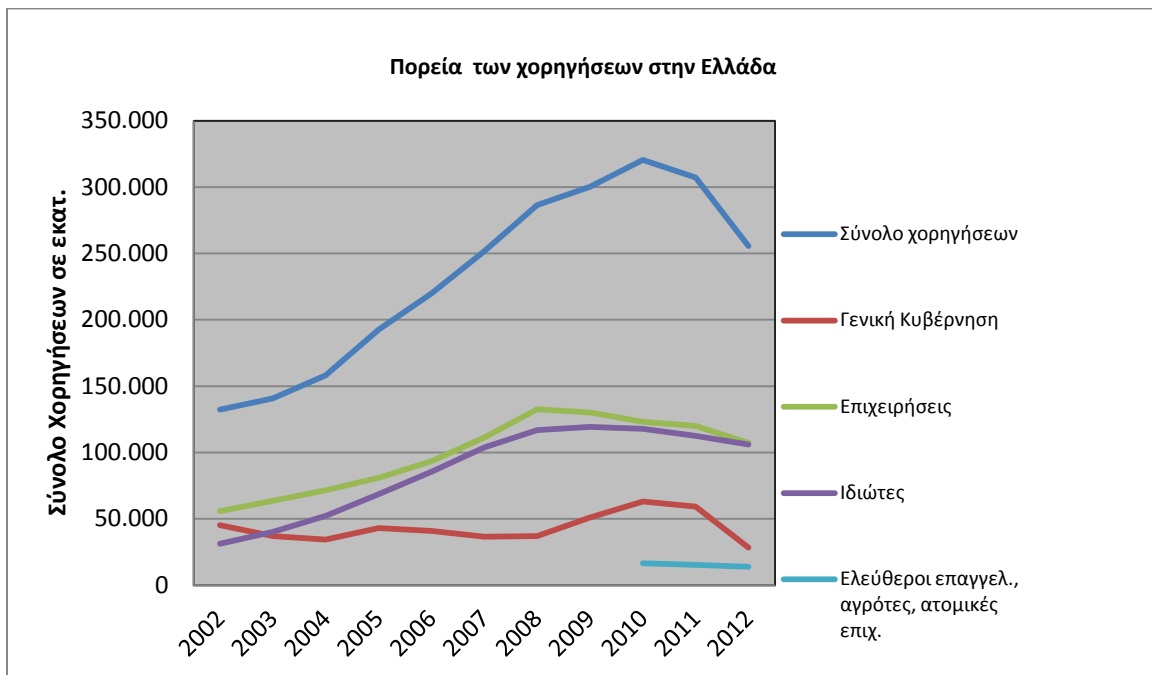
Ένας από τους βασικούς παράγοντες που οδήγησε στην αυστηροποίηση των κριτηρίων παροχής χορηγήσεων ήταν το γεγονός ότι τα πιστωτικά ιδρύματα επεδίωκαν να βελτιώσουν το χαρτοφυλάκιο τους. Οι τράπεζες συνεχίζουν να ακολουθούν περιοριστική πολιτική στη χορήγηση καταναλωτικών και στεγαστικών δανείων με αποτέλεσμα ο λόγος των εγκρίσεων ως προς το σύνολο των αιτήσεων για δάνεια να είναι χαμηλός, κυρίως από το 2009 και έπειτα.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την πορεία του γενικού συνόλου χρηματοδότησης από τα εγχώρια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (εκτός της Τράπεζας της Ελλάδος) από το 2002 έως και τον Δεκέμβριο του 2012. Παρουσιάζονται, επίσης το σύνολο των χορηγήσεων προς τη Γενική Κυβέρνηση, τις επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά, τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους αγρότες.

Πίνακας 4 Χρηματοδότηση φορέων της οικονομίας από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα 2002-2012 (ποσά σε εκατ. €)

| Έτος | Γενικό Σύνολο Χρηματοδότησης | Γενική Κυβέρνηση | Επιχειρήσεις | Νοικοκυριά | Ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες, ατομικές επιχειρήσεις ⁵⁰ |
|------|------------------------------|------------------|--------------|------------|---|
| 2002 | 132413 | 45236 | 55843 | 31334 | |
| 2003 | 140807 | 36958 | 63619 | 40229 | |
| 2004 | 158219 | 34465 | 71432 | 52323 | |
| 2005 | 192722 | 43084 | 81008 | 68630 | |
| 2006 | 219944 | 40786 | 93574 | 85584 | |
| 2007 | 251665 | 36577 | 111288 | 103801 | |
| 2008 | 286398 | 37075 | 132457 | 116866 | |
| 2009 | 300316 | 50995 | 130042 | 119280 | |
| 2010 | 320522 | 63048 | 123243 | 117747 | 16483 |
| 2011 | 307286 | 59140 | 120126 | 112662 | 15359 |
| 2012 | 255501 | 28238 | 107335 | 106138 | 13790 |

Πηγή: www.hba.gr



Διάγραμμα 1: Σύνολο χορηγήσεων προς τη γενική κυβέρνηση, τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά 2002-2012

⁵⁰ Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία και δεν περιλαμβάνονται στα δάνεια προς επιχειρήσεις.

Τα πρώτα χρόνια μετά την είσοδο της Ελλάδας στη ζώνη του €, το συνολικό ποσό των χορηγήσεων που παρέχονται από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας παρουσιάζει μια ανοδική τροχία μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2010, εμφανίζοντας μια συνολική αύξηση 142% (από 132.413 εκατ. € τον Δεκέμβριο του 2002 σε 320.522 εκατ. € τον Δεκέμβριο του 2010). Από εκείνο το σημείο και έπειτα που τα αποτελέσματα της ύφεσης αρχίζουν να γίνονται εμφανή και στην πραγματική οικονομία η παροχή χρηματοδότησης από τις τράπεζες μειώνεται κατά 4,13% το 2011 (σε σχέση με το 2010) και κατά 16,85% το 2012 (σε σχέση με το 2011, δηλαδή εμφανίζεται μια συνολική μείωση ύψους 20,28% για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας μέσα στην τελευταία διετία.

Ανάλογη μείωση παρατηρείται και σε κάθε φορέα ξεχωριστά. Συγκεκριμένα, η χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις έχει μειωθεί τα τελευταία δύο χρόνια κατά 55,21%, προς τους ιδιώτες κατά 9,85% και προς τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους αγρότες κατά 16,33%.

Οι μεταβολές αυτές αφορούν κάθε είδους δάνεια, καθώς η πορεία τόσο των στεγαστικών όσο και τον καταναλωτικών δανείων είναι επίσης πτωτική.

Ένας ακόμα δείκτης που έχει τη δυνατότητα να απεικονίσει την κατάσταση στον τομέα των χορηγήσεων στην Ελλάδα είναι ο λόγος των συνολικών πιστώσεων που έχουν χορηγηθεί σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις ως προς το ΑΕΠ της χώρας. Μελετώντας τον συγκεκριμένο δείκτη από το 2007 παρατηρούμε τη χρέωση των βασικών φορέων της οικονομίας σε σχέση με το ΑΕΠ.

Πίνακας 5 Λόγος συνολικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα της Ελλάδας ως προς το ΑΕΠ 2007-2011

| Έτος | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 |
|---|------|------|------|------|------|
| Επιχειρήσεις | 50% | 57% | 56% | 54% | 56% |
| Ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες, ατομικές επιχειρήσεις | - | - | - | - | 7% |
| Ιδιώτες | 47% | 50% | 52% | 52% | 53% |
| Σύνολο | 97% | 107% | 108% | 106% | 116% |
| | | | | | |

Πηγή: www.hba.gr

Πίνακας 6 Λόγος κάθε κατηγορίας χορηγήσεων ιδιωτών ως προς το ΑΕΠ 2007-2011

| Έτος | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | 2011 |
|--------------------|------|------|------|------|------|
| Στεγαστικά δάνεια | 31% | 33% | 35% | 35% | 36% |
| Καταναλωτική πίστη | 14% | 16% | 16% | 15% | 15% |
| Λοιπά δάνεια | 1% | 1% | 1% | 1% | 1% |
| Σύνολο | 46% | 50% | 52% | 51% | 52% |

Πηγή: www.hba.gr

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν για την πορεία της πολιτικής δανείων από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα είναι ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν περιορίσει σε μεγάλο βαθμό τη χρηματοδότησή τους τόσο προς τις επιχειρήσεις όσο και προς τα νοικοκυριά. Η τάση αυτή συνεχίζεται καθ' όλο το χρονικό διάστημα 2011-2012 και οφείλεται κυρίως στις παρακάτω παραμέτρους⁵¹:

- Μείωση της ζήτησης για δάνεια
- Έλλειψη ρευστότητας
- Αυστηροποίηση πιστωτικών κριτηρίων για χορήγηση χρηματοδότησης.

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο τραπεζικός κλάδος μετά την έναρξη της κρίσης στην Ελλάδα είναι οι μεγάλες καθυστερήσεις αποπληρωμής των δανείων και των καρτών από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος τα δάνεια σε καθυστέρηση παρουσιάζουν συνεχείς αυξήσεις, με το λόγο των επισφαλών δανείων ως προς το σύνολο των δανείων να ανέρχεται στο 18,7% στις αρχές του 2012 σε σχέση με 16% που ήταν στο τέλος του 2011 και 10,5% στο τέλος του 2010.

Η αρνητική αυτή κατάσταση οφείλεται σε πολλούς παράγοντες που μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω⁵²:

- Μεγάλη αβεβαιότητα ως προς την οικονομική κατάσταση της Ελλάδας καθ' όλη τη διάρκεια του 2011
- Συνεχής επιδείνωση των εισοδημάτων και του πλούτου των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων εξαιτίας της βαριάς και συνεχιζόμενης φορολογίας

⁵¹ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013 www.hba.gr

⁵² Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013 www.hba.gr

και των μέτρων λιτότητας που έχουν επιβληθεί στη χώρα, μετά την υπογραφή του Μνημονίου.

Οι ελληνικές τράπεζες, ωστόσο καταβάλλουν συνεχείς προσπάθειες ώστε να ανταπεξέλθουν στην δυσχερή οικονομική κατάσταση και ακολουθώντας συντηρητική πιστωτική πολιτική έχουν θέσει ως στόχο τη βελτίωση του χαρτοφυλακίου τους σε σχέση με τα δάνεια που έχουν χορηγήσει σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Προκειμένου να πετύχουν το στόχο τους ακολουθούν μια σειρά μέτρων όπως⁵³:

- Η διατήρηση σε υψηλά επίπεδα του λόγου κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από τις συσσωρευμένες προβλέψεις
- Ο σχηματισμός υψηλών προβλέψεων για την αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου
- Η μείωση του βαθμού συγκέντρωσης των τραπεζικών δανείων σε συγκεκριμένους πελάτες ή επιχειρηματικούς κλάδους.

Ταυτόχρονα, οι ελληνικές τράπεζες ξεκίνησαν να προβαίνουν σε ρυθμίσεις στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων αλλά και πιστωτικών καρτών από το 2010, προκειμένου να απαλύνουν τη δύσκολη οικονομική κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει πολλές κατηγορίες δανειοληπτών, όπως οι μισθωτοί, οι συνταξιούχοι και λόγω των αλληπάλληλων περικοπών σε μισθούς, συντάξεις, αύξησης της ανεργίας και γενικά μείωσης του πραγματικού εισοδήματός τους. Οι ρυθμίσεις των δανείων συνεχίζονται και κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών 2011, 2012 και πραγματοποιούνται με επιμήκυνση της διάρκειας αποπληρωμής και μείωση της μηνιαίας δόσης. Συγκεκριμένα, τέτοιου είδους ρυθμίσεις είναι:

- Αναστολή δόσεων στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων για άνεργους δικαιούχους επιδόματος ΟΑΕΔ
- Αναστολή πλειστηριασμών ή κατασχέσεων που αφορούν απαιτήσεις από στεγαστικό δάνειο πρώτης κατοικίας
- Παράταση διάρκειας αποπληρωμής των στεγαστικών δανείων
- Δυνατότητα ρύθμισης υφιστάμενων οφειλών από πιστωτική κάρτα σε άτοκες έως και 24 μηνιαίες δόσεις
- Ρύθμιση των οφειλών από καταναλωτικά δάνεια μέσω εξειδικευμένων προϊόντων αναχρηματοδότησης με προνομιακό επιτόκιο

⁵³ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013
www.hba.gr

- Μείωση της δόσης στεγαστικού δανείου στο μισό, για όλο το 2009 και 2010 για όλους τους πελάτες που θα το ζητήσουν.
- Προγράμματα αναδιάρθρωσης των δανείων που έχουν χορηγηθεί σε δημόσιους υπαλλήλους με στόχο την επιμήκυνση της διάρκειας και τη μείωση της μηνιαίας δόσης⁵⁴

Όσον αφορά, στο πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας τα πιστωτικά ιδρύματα που συμμετέχουν σε αυτό έχουν τη δυνατότητα να διανείμουν μέρισμα που δεν πρέπει να υπερβαίνει το 35% των διανεμητών κερδών.

2.3.4.2 Πολιτική Καταθέσεων

Ταυτόχρονα, οι καταθέσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων στα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα, έχουν παρουσιάσει, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας μείωση, σε ποσοστό 35% τον Ιούλιο του 2012 σε σχέση με το 2009. Ακόμα ένα σημαντικό χαρακτηριστικό των τραπεζικών καταθέσεων είναι εκτός από την απόσυρσή τους από τις τράπεζες, το μικρό ύψος των καταθέσεων. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το 93% των καταθέσεων είναι ύψους μέχρι 10.000€ ενώ μόλις το 0,4% αυτών ήταν πάνω από 100.000€.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την πορεία των καταθέσεων κατοίκων του εσωτερικού αλλά και του εξωτερικού στα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα από το 2002 και έπειτα προκειμένου να υπάρχει μια σαφής εικόνα των μεταβολών των συγκεκριμένων μεγεθών.

Πίνακας 7 Πορεία καταθέσεων κατοίκων εσωτερικού και εξωτερικού στην Ελλάδα (2002-2012)

| Έτος | Κάτοικοι εσωτερικού | Κάτοικοι εξωτερικού | Σύνολο καταθέσεων |
|------|---------------------|---------------------|-------------------|
| 2002 | 128018 | 5830 | 133848 |
| 2003 | 130395 | 9635 | 140030 |
| 2004 | 142680 | 17174 | 159854 |
| 2005 | 165499 | 22087 | 187586 |
| 2006 | 180916 | 30542 | 211458 |
| 2007 | 204940 | 43766 | 248706 |
| 2008 | 235878 | 44510 | 280288 |
| 2009 | 245470 | 34073 | 279543 |
| 2010 | 222874 | 57369 | 280243 |
| 2011 | 182790 | 49481 | 232271 |
| 2012 | 173347 | 45561 | 218908 |

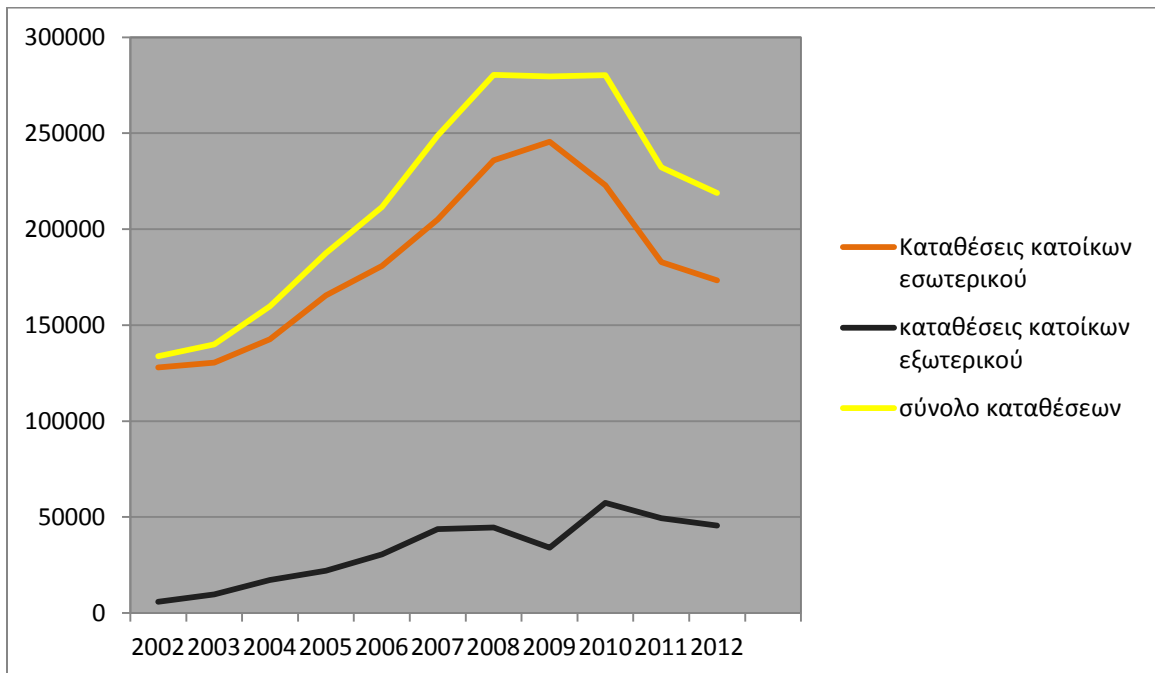
Πηγή: www.hba.gr

⁵⁴ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2010 www.hba.gr

Το σύνολο των καταθέσεων στα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα αυξάνεται συνεχώς από το 2002 και μέχρι το 2010, με μια μικρή πτώση της τάξης του 0,3% το 2009 σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Παρατηρούμε ότι το 2008 οι καταθέσεις αυξάνονται κατά 12,73%, παρά τα πρώτα σημάδια έναρξης της κρίσης στην Ελλάδα, γεγονός που πιθανώς οφείλεται στο ότι οι ελληνικές τράπεζες προκειμένου να καθησυχάσουν τους επενδυτές και να διατηρήσουν τις καταθέσεις τους προσέφεραν υψηλά επιτόκια. Ωστόσο, από το 2011 και έπειτα η μείωση στις καταθέσεις είναι σημαντική, 17,11% το 2011 (σε σχέση με το 2010) και 5,7% το 2012 (σε σχέση με το 2011).

Όσον αφορά στις καταθέσεις κατοίκων του εξωτερικού, αυτές προέρχονται κυρίως από κατοίκους χωρών εκτός της ΕΕ καθ' όλη τη διάρκεια 2002-2012.

Οι κάτοικοι του εσωτερικού μείωσαν τις καταθέσεις τους στα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, μετά το 2011 σε ποσοστό 22,22% τα τελευταία δύο χρόνια. Η απόσυρση των καταθέσεων πιθανώς να οφείλεται στο αίσθημα ανασφάλειας των επενδυτών καθώς επίσης και σε λόγους επιβίωσης, λόγω της συνεχούς μείωσης των εισοδημάτων και της αύξησης της φορολογίας στη χώρα.



Διάγραμμα 2 : Πορεία καταθέσεων κατοίκων εσωτερικού και εξωτερικού 2002-2012

2.4 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα έχουν υλοποιήσει αρκετά προγράμματα χορηγήσεων μέσα στο 2011, παρά την άσχημη οικονομική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα. Τέτοιου είδους δράσεις θεωρούνται:

1. Η στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων
2. Πρωτοβουλίες για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα
3. Βελτίωση γνώσεων δεξιοτήτων και συμπεριφορών
4. Εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Πολιτικής και των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης με δράσης ανακύκλωσης κα
5. Πρωτοπορία με έμφαση στις υπηρεσίες «πράσινης» και ηλεκτρονικής τραπεζικής
6. Προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης⁵⁵.

2.5 Συμμετοχή των ελληνικών τραπεζών στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης

Τα μέτρα που έχουν ληφθεί από την ελληνική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης αφορούσαν:

- Την ενίσχυση της ρευστότητας
- Την εγγύηση των καταθέσεων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η παγκόσμια οικονομική κρίση καθώς και η κρίση δημοσίου χρέους που έχει πλήξει την ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια έχουν τεράστιες επιπτώσεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Οι ελληνικές τράπεζες, χρησιμοποιώντας διάφορα εργαλεία διατήρησης της ρευστότητας στην αγορά και αναδιάρθρωσης του ισολογισμού τους, ώστε να μπορούν να επιβιώσουν έπαιξαν και εξακολουθούν να παίζουν καταλυτικό ρόλο στη στήριξη της ελληνικής οικονομίας. Η συμμετοχή τους είναι μεγάλη και αποδεικνύεται μέσω:

- Της συμμετοχής τους στην εθελοντική ανταλλαγή ομολόγων PSI+, αν και επωμίστηκαν τεράστιο κόστος και ζημιές
- Της εξυγίανσης των τραπεζών (Αγροτική Τράπεζα, συνεταιριστικές τράπεζες,

⁵⁵ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013
www.hba.gr

T-Bank και Proton Bank) οι οποίες δεν χαρακτηρίστηκαν βιώσιμες, λόγω ανεπάρκειας ιδίων κεφαλαίων και αδυναμίας αύξησής τους, όπως επίσης και η αδυναμία εύρεσης πρότασης ανάκαμψης⁵⁶.

2.6 Στόχοι των ελληνικών τραπεζών εν μέσω κρίσης

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης οι τράπεζες που λειτουργούν στην Ελλάδα προχωρούν συνεχώς σε ρυθμίσεις και αναπροσαρμογές των στόχων τους ώστε να καταστούν βιώσιμες αλλά και να συμβάλλουν στην έξοδο της χώρας από την τρέχουσα φάση της οικονομικής δυσπραγίας. Παρά τα συνεχή προβλήματα, τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα έδειξαν να αντέχουν στην πίεση και τους κινδύνους και αλλάζοντας την πολιτική τους να θέλουν να συμβάλλουν στην έξοδο από την ύφεση.

Οι στόχοι που θέτουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα για το μέλλον μπορούν να συνοψιστούν:

- Στην ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης τους, ώστε να επαναφέρουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών και των καταθετών, αλλά και την ανάκτηση του αισθήματος φερεγγυότητας στις διεθνείς αγορές.
- Στη συγκράτηση των λειτουργικών τους εξόδων
- Στη θωράκιση του ισολογισμού τους από τον κίνδυνο των επισφαλών χορηγήσεων, λόγω της ύφεσης
- Στη στήριξη της πραγματικής οικονομίας της χώρας, μέσω των διεθνών δραστηριοτήτων τους⁵⁷.

⁵⁶ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013
www.hba.gr

⁵⁷ Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα 2011-2012, Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013
www.hba.gr

Μέρος Β'- Εμπειρική Προσέγγιση

Κεφάλαιο 3: Παράθεση και ανάλυση στοιχείων

3.1 Εισαγωγή

Στα πλαίσια ολοκλήρωσης της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, διεξήχθη εμπειρική έρευνα προκειμένου να υποστηριχθεί και να εμπλουτιστεί το θεωρητικό υπόβαθρο, όσον αφορά στην πολιτική που υιοθετήθηκε από τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας (2002-2012) αλλά και στους κινδύνους που αυτά καλούνται να αντιμετωπίσουν ώστε να επιβιώσουν, κυρίως από την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα και έπειτα. Επιδιώχθηκε, επίσης να γίνει ανάλυση της δομής των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων, καθώς και της διαφοροποίησης των μεγεθών τους σε περίοδο πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής.

Παρακάτω, θα παρουσιαστεί η αναγκαιότητα της εμπειρικής έρευνας καθώς και ο κατάλληλος, ανά περίπτωση τρόπος συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Θα γίνει αναφορά στη μέθοδο, το σχεδιασμό, τα βασικά χαρακτηριστικά αλλά και τις ιδιαιτερότητες της τεχνικής.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του ερωτηματολογίου ανοικτού τύπου, το οποίο απαντήθηκε από διευθυντικά στελέχη ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων από περιοχές της Ηπείρου και της Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν στελέχη της Εμπορικής, της Αγροτικής, της Ελληνικής Τράπεζας, της Millennium bank, της Τράπεζας Αττικής, της Eurobank και της Marfin.

Τέλος, θα γίνει στατιστική ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν μέσω των ερωτηματολογίων και θα αναλυθούν τα αποτελέσματα προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα.

3.2 Έρευνα

Προκειμένου μια έρευνα να είναι εμπεριστατωμένη, είναι απαραίτητα η εμπειρική προσέγγισή της. Υπάρχουν συνήθως μια σειρά βημάτων ή σταδίων που συνήθως ακολουθούνται για τη διεξαγωγή της έρευνας αγοράς⁵⁸. Αρχικά θα πρέπει να οριστεί το πρόβλημα το οποίο πρέπει να μελετηθεί⁵⁹. Στην περίπτωση μας πρόκειται για την στρατηγική που έχουν ακολουθήσει τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα στην διάρκεια της τελευταίας

⁵⁸ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης, σελ. 45

⁵⁹ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης, σελ.45

δεκαετίας, όχι μόνο για να αναπτυχθούν αλλά, ειδικά την τελευταία 4ετία για να καταφέρουν να επιβιώσουν από τον κίνδυνο της οικονομικής κατάρρευσης.

Είναι σαφές, ότι η επίλυση ενός προβλήματος, προϋποθέτει, εκτός των άλλων και τη συλλογή απαραίτητων στοιχείων/ δεδομένων. Υπάρχουν δύο τρόποι συλλογής δεδομένων:

- Δευτερογενή στοιχεία (secondary data)
- Πρωτογενή στοιχεία (primary data)

Δευτερογενή είναι εκείνα τα δεδομένα που υπάρχουν ήδη και τα οποία έχουν συγκεντρωθεί για την επίλυση κάποιου άλλου προβλήματος, ενώ πρωτογενή στοιχεία είναι εκείνα που συγκεντρώνονται για να βοηθήσουν στην επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος⁶⁰.

3.3 Δεδομένα

3.3.1 Δευτερογενή στοιχεία/δεδομένα

Όπως προαναφέρθηκε, τα δευτερογενή στοιχεία υπάρχουν ήδη και έχουν προκύψει από την προσπάθεια επίλυσης προηγούμενων προβλημάτων. Στην περίπτωση μας, δευτερογενή στοιχεία χρησιμοποιήθηκαν στο θεωρητικό μέρος της διπλωματικής εργασίας για να παρουσιάσουν μια σαφέστερη εικόνα του τραπεζικού κλάδου της Ελλάδας.

Εμφανίζουν αρκετά πλεονεκτήματα, όπως το μικρό τους κόστος καθώς και το σύντομο χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη συλλογή τους⁶¹, ωστόσο στη χρήση τους υπάρχουν και αρκετά μειονεκτήματα, όπως η ακρίβειά τους, η διαθεσιμότητα, η καταλληλότητα και η επάρκεια⁶². Παρά τη σημαντικότητά τους τα δευτερογενή στοιχεία δεν θα μπορούσαν από μόνα τους να συντελέσουν στην παρουσίαση μιας ολοκληρωμένης εικόνας για τον τραπεζικό κλάδο της Ελλάδας.

3.3.2 Πρωτογενή στοιχεία/δεδομένα

Παρά την σημαντική συμβολή τους στην έρευνα, τα δευτερογενή στοιχεία δεν επαρκούν για την επίλυση ενός προβλήματος. Συνεπώς, στις περισσότερες περιπτώσεις είναι απαραίτητη η χρήση πρωτογενών στοιχείων. Η συλλογή των πρωτογενών στοιχείων γίνεται με διάφορες μεθόδους⁶³, μία εκ των οποίων είναι και τα ερωτηματολόγια.

⁶⁰ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης, σελ 56-57

⁶¹ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης, σελ 63

⁶² Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης, σελ 64

⁶³ Με τον όρο μέθοδο εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο ο επιστήμονας διαμορφώνει τη γνώση για το υπαρκτό και συνδέει τις θεωρητικές προτάσεις με την εμπειρία.

3.4 Ερωτηματολόγια

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αποτελεί ένα από τα συστατικά μέρη της δημοσκοπήσης. Δημοσκόπηση είναι η συστηματική συλλογή πληροφοριών από ερωτώμενους με σκοπό την κατανόηση ή την πρόβλεψη της συμπεριφορά του τμήματος του πληθυσμού που μας ενδιαφέρει. Η συλλογή πληροφοριών γίνεται με τη βοήθεια κάποιας μορφής ερωτηματολογίου (questionnaire)⁶⁴.

Το ερωτηματολόγιο είναι ένας κατάλογος ερωτήσεων που είναι δυνατόν να συμπληρωθεί με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

- Ταχυδρομικά (mail)
- Τηλεφωνικά (telephone)
- Με προσωπική συνέντευξη (personal interview)⁶⁵

3.4.1 Συμπλήρωση ερωτηματολογίου ταχυδρομικά

Στην συμπλήρωση ερωτηματολογίου ταχυδρομικά, ο ερευνητής αποστέλλει το ερωτηματολόγιο ταχυδρομικά στους ερωτώμενους μαζί με ένα συνοδευτικό γράμμα που εξηγεί το σκοπό της μελέτης και παρακαλεί για τη συμμετοχή του ερωτώμενου. Μόλις ο ερωτώμενος συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο το αποστέλλει ταχυδρομικά στον ερευνητή. Η συγκεκριμένη τεχνική παρουσιάζει τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα.

Συγκεκριμένα, στα θετικά της στοιχεία συγκαταλέγονται το χαμηλό κόστος, η εξασφάλιση της ανωνυμίας του ερωτώμενου, η ελευθερία χρόνου στις απαντήσεις καθώς και η διακριτικότητα στις προσωπικές ερωτήσεις. Αντίθετα, εμφανίζει μικρό ποσοστό επιστροφής των ερωτηματολογίων στον ερευνητή, αδυναμία συμπλήρωσής του από αναλφάβητους ανθρώπους, είναι ακατάλληλο για ανοιχτές ερωτήσεις καθώς επίσης αποτελεί μια χρονοβόρα διαδικασία⁶⁶.

3.4.2 Συμπλήρωση ερωτηματολογίου με τηλεφωνική συνέντευξη

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου στη συγκεκριμένη τεχνική γίνεται τηλεφωνικά. Αποτελεί πολύ διαδεδομένη μέθοδο καθώς έχει χαμηλό κόστος, ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα της εποπτείας, έχει αυξημένο αριθμό απαντημένων ερωτηματολογίων, ταχύτητα

Ψαρρού Μ, Ζαφειρόπουλος Κ. (2004), Επιστημονική Έρευνα, Θεωρία και Εφαρμογές στις Κοινωνικές Επιστήμες, Εκδόσεις Δαρδάνος

⁶⁴ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 82

⁶⁵ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 82

⁶⁶ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 83-84

καθώς επίσης και δυνατότητα προσαρμογής των ερωτήσεων στον εκάστοτε ερωτώμενο. Ωστόσο, στα μειονεκτήματα της συγκεκριμένης μεθόδου συγκαταλέγονται η δυσκολία συμπλήρωσης μεγάλων ερωτηματολογίων, η αδυναμία κλήσης ερωτώμενων με απόρρητο αριθμό τηλεφώνου.

Τα τελευταία χρόνια, η χρήση του διαδικτύου στη συμπλήρωση ερωτηματολογίων είναι μεγάλη. Και αυτό γιατί είναι μεγάλη η ταχύτητα συμπλήρωσής τους καθώς επίσης και πολύ χαμηλό το κόστος τους⁶⁷.

3.4.3 Προσωπική Συνέντευξη

Πρόκειται για μια μέθοδο συλλογής δεδομένων, κατά την οποία ο ερευνητής και ερωτώμενος βρίσκονται πρόσωπο με πρόσωπο και ο ερωτώμενος συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο. Λόγω της προσωπικής επικοινωνίας, η συγκεκριμένη τεχνική έχει το μεγαλύτερο ποσοστό συμπληρωμένων ερωτηματολογίων, έχει τη δυνατότητα προσαρμογής των ερωτήσεων, επιτρέπει τη δυνατότητα διευκρίνησης ασαφών ερωτήσεων καθώς επίσης τη χρήση οπτικών μέσων.

Στα μειονεκτήματά της, περιλαμβάνεται η δυσκολία στην εποπτεία του ερευνητή καθώς και το υψηλότερο κόστος της⁶⁸.

Κατά την εκπόνηση του εμπειρικού μέρους της παρούσας διπλωματικής εργασίας, χρησιμοποιήθηκε κυρίως η προσωπική συνέντευξη στα υποκαταστήματα ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων που βρίσκονται στην περιοχή της Ηπείρου και η συμπλήρωση ερωτηματολογίου με τηλεφωνική συνέντευξη και διαδίκτυο για τα στελέχη των υποκαταστημάτων ελληνικών τραπεζών στην περιοχή της Θεσσαλονίκης.

3.5 Κριτήρια επιλογής κατάλληλης μεθόδου ερωτηματολογίου

Δεν υπάρχει αποκλειστικά ένα ερωτηματολόγιο για όλες τις περιπτώσεις έρευνας αλλά η επιλογή του κατάλληλου βασίζεται σε ορισμένα κριτήρια που πρέπει να ικανοποιεί. Συγκεκριμένα είναι:

- **Η πολυπλοκότητα/προσαρμοστικότητα του ερωτηματολογίου:**

⁶⁷ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 83-84

⁶⁸ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 84-85

Σαφής στόχος όλων των ερευνητών που επιδιώκουν να κατασκευάσουν ένα ερωτηματολόγιο είναι αυτό να είναι όσο το δυνατόν πιο απλό ώστε να είναι πιο εύκολο να απαντηθεί από τον ερωτώμενο. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν είναι πάντα εφικτό, καθώς ορισμένες ερωτήσεις γίνονται πολύπλοκες.

▪ **Όγκος στοιχείων:**

Το συγκεκριμένο κριτήριο αφορά στον όγκο των δεδομένων που απαιτούνται να συλλεχθούν από τον ερευνητή.

▪ **Αξιοπιστία πληροφοριών:**

Υπάρχει κίνδυνος αναξιοπιστίας στις απαντήσεις των ερωτώμενων, ο οποίος πρέπει να αντιμετωπιστεί και οφείλεται κυρίως στην ευαισθησία των ερωτώμενων σε ορισμένες προσωπικές ή απόρρητες ερωτήσεις που πιθανώς θέλουν να αποφύγουν καθώς επίσης και ο κίνδυνος επιρροής των ερωτώμενων στις απαντήσεις τους από τον ερευνητή.

▪ **Δείγμα:**

Η δυνατότητα συλλογής δεδομένων από μεγάλο δείγμα διαφέρει ανάλογα με τη μέθοδο ερωτηματολογίου που θα ακολουθηθεί.

▪ **Χρόνος/ταχύτητα:**

Η επιλογή της κατάλληλης μεθόδου συμπλήρωσης ενός ερωτηματολογίου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το χρόνο που έχει στη διάθεσή του ο ερευνητής για να συλλέξει και να αναλύσει δεδομένα.

▪ **Κόστος:**

Μεγάλο ρόλο παίζει επίσης και το κόστος της κάθε μεθόδου, με την προσωπική συνέντευξη να αποτελεί την πιο ακριβή επιλογή⁶⁹.

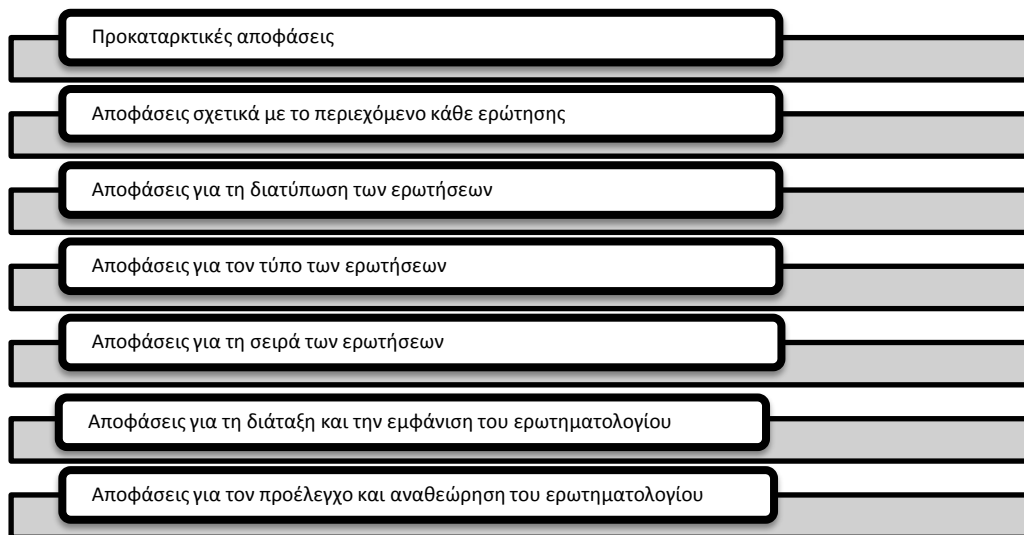
3.6 Κατασκευή ερωτηματολογίου

Παρόλο που το ερωτηματολόγιο είναι ένας κατάλογος ερωτήσεων, δεν είναι απλή η κατασκευή του αλλά απαιτεί γνώσεις και εμπειρία. Αποτελεί την πιο βασική μέθοδο συλλογής πρωτογενών στοιχείων και η σύνταξή του θα πρέπει να γίνει με μεγάλη προσοχή και ακρίβεια καθώς από αυτό επηρεάζεται η ποιότητα των δεδομένων που θα συλλεχθούν και των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν.

⁶⁹ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 86-90

Για την κατασκευή ενός σωστού ερωτηματολογίου υπάρχουν επτά στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν. Συγκεκριμένα, τα στάδια αυτά αφορούν διάφορες αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν κατά τη διάρκεια κατασκευής του ερωτηματολογίου και αναφέρονται σε:

- Προκαταρκτικές αποφάσεις
- Αποφάσεις σχετικά με το περιεχόμενο της κάθε ερώτησης
- Αποφάσεις για τον τρόπο διατύπωσης της κάθε ερώτησης
- Αποφάσεις για τον τύπο των ερωτήσεων που θα χρησιμοποιηθούν
- Αποφάσεις για τη σειρά των ερωτήσεων
- Αποφάσεις για τη φυσική διάταξη και την εμφάνιση του ερωτηματολογίου
- Αποφάσεις για τον προέλεγχο και την αναθεώρηση του ερωτηματολογίου⁷⁰.



Σχήμα 1: Η διαδικασία σχεδιασμού ενός ερωτηματολογίου

3.6.1 Προκαταρκτικές Αποφάσεις

Πριν αρχίσει η διαδικασία κατασκευής ενός ερωτηματολογίου⁷¹, ο εκάστοτε ερευνητής θα πρέπει να αποφασίσει για το είδος των πληροφοριών που επιθυμεί να συλλέξει καθώς επίσης και στο ποιους θα απευθυνθεί προκειμένου να συλλέξει αυτές τις πληροφορίες, καθώς ερωτήσεις που μπορεί να είναι κατάλληλες για μια ομάδα ερωτώμενων είναι πιθανόν να είναι

⁷⁰ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ. 151-153

⁷¹ Ψαρρού Μ, Ζαφειρόπουλος Μ, (2004), Επιστημονική Έρευνα, Θεωρία και εφαρμογές στις κοινωνικές επιστήμες, εκδόσεις Δαρδάνος

εντελώς ακατάλληλες για κάποια άλλη ομάδα. Βασική απόφαση επίσης είναι και αυτή σχετικά με το ποια μέθοδο θα ακολουθηθεί προκειμένου να πετύχει το στόχο του⁷².

Όσον αφορά στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία βασικός στόχος αυτού ήταν να συλλέξει στοιχεία σχετικά με την πολιτική των πιστωτικών ιδρυμάτων της χώρας σε βάθος δεκαετίας καθώς επίσης και για τον τρόπο που αντιμετωπίζεται η οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Απευθύνεται σε διευθυντικά στελέχη διαφορετικών πιστωτικών ιδρυμάτων και διαφορετικών περιοχών, καθώς λόγω της εμπειρίας τους στον τραπεζικό κλάδο και της θέσης που κατέχουν είναι σε θέση να δώσουν σαφείς και ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τα ζητήματα που έχουν τεθεί. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε είναι τα ερωτηματολόγια ανοικτού τύπου, όπου δύναται η δυνατότητα συλλογής ποικίλων δεδομένων και πληροφοριών.

3.6.2 Αποφάσεις για το περιεχόμενο των ερωτήσεων

Οι συγκεκριμένες αποφάσεις αφορούν κυρίως στις πληροφορίες που επιθυμούμε να αντλήσουμε. Δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνονται ερωτήσεις που δεν δίνουν κανένα νέο χρήσιμο στοιχείο, αλλά αυτές που θα μας οδηγήσουν σε νέα συμπεράσματα. Συνεπώς, ο ερευνητής θα πρέπει να χρησιμοποιεί ερωτήσεις που είναι απαραίτητες, επαρκείς και να καλύπτει όλες τις πιθανές περιπτώσεις όπου ο ερωτώμενος ίσως να μην είναι σε θέση ή να μη θέλει να απαντήσει.

3.6.3 Αποφάσεις για τη διατύπωση των ερωτήσεων

Η δομή και η σύνταξη των ερωτήσεων που θα συμπεριληφθούν στο ερωτηματολόγιο παίζουν καθοριστικό ρόλο στη συλλογή των δεδομένων. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να γίνεται χρήση απλών λέξεων, που θα είναι κατανοητές από τον κάθε ερωτώμενο και θα του δώσει τη ευχέρεια να απαντήσει με ακρίβεια. Οι εξεζητημένες λέξεις σε ένα ερωτηματολόγιο θα οδηγήσουν σε αναληθείς απαντήσεις καθώς ο ερωτώμενος είναι πιθανόν να μη καταλάβει την ερώτηση. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει σαφήνεια στις ερωτήσεις και να μην αφήνεται περιθώριο για παρανοήσεις ή λάθος συμπεράσματα από την πλευρά των ερωτώμενων. Η χρήση συγκεκριμένων λέξεων που απλά θα οδηγήσουν στο αποτέλεσμα που επιθυμεί ο

⁷² Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 153-155

ερευνητής όπως επίσης και οι γενικεύσεις δεν θα πρέπει να αποτελούν στοιχεία ενός ερωτηματολογίου⁷³.

3.6.4 Αποφάσεις για τον τύπο των ερωτήσεων

Υπάρχουν τρεις τύποι ερωτήσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ένα ερωτηματολόγιο⁷⁴:

- Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου
- Οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής
- Οι διχοτομικές ερωτήσεις

3.6.4.1 Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου

Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις δίνουν την ευκαιρία και την ελευθερία στον ερωτώμενο να απαντήσει στην εκάστοτε ερώτηση με όποιον τρόπο, λέξεις, στοιχεία αυτός επιθυμεί. Δίνουν τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να εκφράσει μια άποψη που ίσως είναι εντελώς διαφορετική από αυτή που περιμένει ο ερευνητής καθώς δεν επηρεάζεται από συγκεκριμένες απαντήσεις. Συνεπώς, υπάρχει μεγάλη ποικιλία στις απαντήσεις, γεγονός που δίνει τη δυνατότητα εξαγωγής πολλών χρήσιμων συμπερασμάτων.

Το μειονέκτημά της έγκειται στο γεγονός ότι ο κάθε ερωτώμενος ίσως να μην είναι διατεθειμένος να απαντήσει τις ερωτήσεις λεπτομερώς, ή με σαφήνεια και ακρίβεια γεγονός που είναι πιθανό να προκαλέσει προβλήματα στην ανάλυση, την επεξεργασία των δεδομένων αλλά και στα συμπεράσματα που θα προκύψουν⁷⁵.

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία χρησιμοποιεί στο ερωτηματολόγιο που διαθέτει ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, καθώς αυτές απευθύνονται σε άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου που ανήκουν στην υψηλή διοικητική ιεραρχία των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων και που είναι σε θέση να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες με εκτενείς απαντήσεις στα ερωτήματα που έχουν τεθεί.

⁷³ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 163-168

⁷⁴ Ψαρρού Μ, Ζαφειρόπουλος Κ, Επιστημονική Έρευνα, θεωρία και εφαρμογές στις κοινωνικές επιστήμες, εκδόσεις Δαρδάνος, σελ. 144-145

⁷⁵ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ 168-172

3.6.4.2 Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής

Οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής ή αλλιώς κλειστού τύπου δίνουν τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να επιλέξει ανάμεσα σε πιθανές απαντήσεις την απάντηση που τον αντιπροσωπεύει. Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις κατέχουν σημαντικό πλεονέκτημα στον χρόνο και στην ευκολία επεξεργασίας και ανάλυσης των δεδομένων τους⁷⁶.

Αντίθετα, υπάρχει ο κίνδυνος δυσκολίας στην επεξεργασία όταν οι επιλεγμένες απαντήσεις είναι περισσότερες από μία. Ακόμη, αν το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει πολλές δυνατές επιλογές, είναι πιθανό να είναι μεγάλο σε μέγεθος, γεγονός που ίσως αποθαρρύνει τον ερωτώμενο να το απαντήσει⁷⁷.

3.6.4.3 Διχοτομικές ερωτήσεις

Οι συγκεκριμένες ερωτήσεις επιτρέπουν στον ερωτώμενο να επιλέξει μόνο μία από δύο πιθανές απαντήσεις, ενώ υπάρχει περίπτωση να υπάρχει και μία τρίτη ουδέτερη απάντηση. Μοιάζουν πολύ με τις ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής καθώς δεν δίνουν τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης στον ερωτώμενο, ο οποίος πρέπει να επιλέξει ανάμεσα σε δύο δυνατές απαντήσεις⁷⁸.

3.6.5 Αποφάσεις για τη σειρά των ερωτήσεων

Είναι απαραίτητο σε κάθε ερωτηματολόγιο, εκτός από τη σωστή διατύπωση οι ερωτήσεις να έχουν και την κατάλληλη σειρά. Ειδικότερα, ο ερωτώμενος θα πρέπει να θεωρήσει το ερωτηματολόγιο ενδιαφέρον, ώστε να το συμπληρώσει και κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί εφόσον οι πρώτες ερωτήσεις, στις οποίες καλείται να απαντήσει του τραβήξουν την προσοχή. Συνεπώς, στην αρχή κάθε ερωτηματολογίου θα πρέπει να τοποθετηθούν σχετικά εύκολες ερωτήσεις. Επίσης, ερωτήσεις, με αλληλεξάρτηση θα πρέπει να τοποθετούνται μαζί, αφήνοντας της δύσκολες ερωτήσεις για το τέλος του ερωτηματολογίου⁷⁹.

⁷⁶ Ψαρρού Μ, Ζαφειρόπουλος Κ, Επιστημονική Έρευνα, θεωρία και εφαρμογές στις κοινωνικές επιστήμες, εκδόσεις Δαρδάνος,

⁷⁷ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ. 169-170

⁷⁸ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ. 170-172

⁷⁹ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, σελ. 172-173

3.6.6 Αποφάσεις για τη διάταξη και εμφάνιση του ερωτηματολογίου

Είναι απαραίτητο το κάθε ερωτηματολόγιο να έχει κατάλληλη και επαγγελματική εμφάνιση. Στην αρχή, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει έναν πρόλογο, ο οποίος θα ενημερώνει τον ερωτώμενο για το περιεχόμενο των ερωτήσεων και το σκοπό της έρευνας. Τέλος, το ερωτηματολόγιο δεν θα πρέπει να είναι πολύ μεγάλο γιατί κάτι τέτοιο θα αποθάρρυνε τον ερωτώμενο από το να το συμπληρώσει⁸⁰.

3.6.7 Αποφάσεις για τον πρόελεγχο και την αναθεώρηση του ερωτηματολογίου

Προκειμένου το ερωτηματολόγιο να είναι άρτια διατυπωμένο και οργανωμένο είναι απαραίτητος ο έλεγχός αυτού μετά την κατασκευή του. Ο έλεγχος μπορεί να γίνει σε δύο στάδια, αρχικά με μια προσωπική συνέντευξη, ώστε να διαπιστωθεί αν οι ερωτώμενοι είναι σε θέση να απαντήσουν στις ερωτήσεις και ακόμα αν τους προκαλούν το ενδιαφέρον στο να απαντήσουν. Εφόσον, τα αποτελέσματα δεν είναι ικανοποιητικά θα πρέπει να γίνει αναθεώρηση του ερωτηματολογίου. Στη συνέχεια, απαιτείται ένας ακόμα έλεγχος σε ένα μικρό δείγμα ερωτώμενων και εφόσον προκύψουν ερωτήσεις που δεν δίνουν επιπλέον χρήσιμα στοιχεία, παραλείπονται⁸¹.

3.7 Ανάλυση Στοιχείων

3.7.1 Προετοιμασία στοιχείων για ανάλυση

Προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων είναι απαραίτητη η σωστή προετοιμασία των δεδομένων που πρόκειται να υποστούν επεξεργασία καθώς επίσης και η χρησιμοποίηση της κατάλληλης μεθόδου-τεχνικής ανάλυσης.

Οι διάφορες αναλύσεις στοιχείων ερευνών πραγματοποιούνται με τη χρήση διάφορων στατιστικών πακέτων προγράμματος για ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Χαρακτηριστικά στατιστικά πακέτα είναι τα SPSS, SAS, BMDP, MINITABS. Το πιο διαδεδομένο στατιστικό πακέτο, ωστόσο είναι το SPSS⁸².

⁸⁰ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 173-174

⁸¹ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 174-175

⁸² Πρόκειται για ένα πρόγραμμα στατιστικής ανάλυσης δεδομένων που αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ.

Η προετοιμασία στοιχείων για ανάλυση περιλαμβάνει τα παρακάτω μέρη⁸³:

- Έλεγχοι στο πεδίο (field edit)
- Επεξεργασία ερωτηματολογίων (editing)
- Κωδικοποίηση (coding)

3.7.1.1 Έλεγχοι στο πεδίο (field edit)

Πρόκειται για διαδικασίες που έχουν σαν στόχο να περιορίσουν τα λάθη κατά τη συλλογή στοιχείων από τους ερωτώμενους. Πρόκειται για επίβλεψη και επιβεβαίωση για την τήρηση των διαδικασιών.

Η επίβλεψη αναφέρεται στην παρακολούθηση των ατόμων που συλλέγουν τα δεδομένα από κάποιον προϊστάμενο, συνήθως κατά τις τηλεφωνικές συνεντεύξεις. Η επιβεβαίωση αφορά στην επαλήθευση των αποτελεσμάτων. Κάτι τέτοιο πραγματοποιείται από κάποιον προϊστάμενο, ο οποίος καλεί εκ νέου ένα μέρος των ερωτώμενων προκειμένου να επαληθεύσει ότι αυτοί πράγματι απάντησαν στο εκάστοτε ερωτηματολόγιο.

3.7.1.2 Επεξεργασία Ερωτηματολογίων (Editing)

Είναι σύνηθες το γεγονός, σε μια έρευνα να υπάρχουν κάποιες ερωτήσεις ή ολόκληρα τμήματα ενός ερωτηματολογίου να μην έχουν απαντηθεί.

Στην προκειμένη περίπτωση, αν το ερωτηματολόγιο περιέχει ολόκληρα τμήματα χωρίς απάντηση τότε αυτό απορρίπτεται από την έρευνα. Αντίθετα, αν υπάρχει μόνο μία ερώτηση χωρίς απάντηση τότε το ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνεται στην ανάλυση.

3.7.1.3 Κωδικοποίηση (Coding)

Η κωδικοποίηση είναι η διαδικασία, με την οποία τα δεδομένα ταξινομούνται σε διάφορες κατηγορίες⁸⁴. Οι κατηγορίες στις οποίες θα καταχωριστούν τα δεδομένα εξαρτώνται από το είδος των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις κλειστού τύπου δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυσκολία στην κατάταξη σε κάποια κατηγορία. Αντίθετα, οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου εμφανίζουν δυσκολία στην κατηγοριοποίησή τους και αυτή γίνεται είτε με βάση τις απαντήσεις που αναμένονται είτε με βάση τα ερωτηματολόγια που έχουν επιστραφεί.

⁸³ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 232-234

⁸⁴ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 233

3.7.2 Περιγραφικές Στατιστικές Αναλύσεις

Αφού γίνει η προετοιμασία των στοιχείων ξεκινάει η ανάλυση των στοιχείων. Η ανάλυση ξεκινά με τις βασικές περιγραφικές στατιστικές αναλύσεις⁸⁵, οι οποίες είναι:

- Η ανάλυση συχνοτήτων (frequencies)
- Η διασταυρωμένη ή συνδυαστική πινακοποίηση (cross tabulation)

3.7.2.1 Η ανάλυση Συχνοτήτων

Η ανάλυση συχνοτήτων έχει ως στόχο να ταξινομήσει τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί σε κατανομές συχνοτήτων. Εφόσον, γίνει η ταξινόμηση είναι πολύ πιο εύκολη η περιγραφή των βασικών αποτελεσμάτων της έρευνας.

Προκειμένου να γίνει καλύτερη σύγκριση των αποτελεσμάτων πρέπει να υπολογίζονται και διάφορες βασικές στατιστικές μετρήσεις⁸⁶, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Ο μέσος
- Η διάμεσος
- Ο τύπος ή σημείο μέγιστης συχνότητας
- Το εύρος
- Η διακύμανση
- Η μέση απόκλιση τετραγώνου
- Η μέγιστη τιμή
- Η ελάχιστη τιμή

3.7.2.2. Η διασταυρωμένη ή συνδυαστική Πινακοποίηση

Είναι πιο σύνθετη μέθοδος ανάλυσης και περιγράφει τη σχέση μεταξύ μεταβλητών, δηλαδή μελετά πως απάντησαν σε άλλες ερωτήσεις οι ερωτώμενοι μιας απάντησης. Η μια από τις δύο μεταβλητές ονομάζεται ανεξάρτητη και η άλλη εξαρτημένη⁸⁷.

⁸⁵ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 248

⁸⁶ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 248

⁸⁷ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 251

3.8 Παρουσίαση αποτελεσμάτων έρευνας

Προκειμένου τα στοιχεία της έρευνας να ληφθούν υπόψη και να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω έρευνα ή για άμεση χρήση είναι απαραίτητη η σωστή παρουσίασή τους. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων μπορεί να γίνει με δύο τρόπους⁸⁸:

- Με γραπτή αναφορά
- Με προσωπική παρουσίαση
- Με συνδυασμό των δύο παραπάνω μεθόδων

3.8.1. Παρουσίαση αποτελεσμάτων με γραπτή αναφορά

Κατά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας με τη μέθοδο της γραπτής αναφοράς υπάρχει μια ποικιλία στοιχείων που θα πρέπει ο ερευνητής να λάβει υπόψη του, ώστε η έρευνά του να έχει αντίκρισμα. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον δέκτη των αποτελεσμάτων, καθώς μπορεί να υπάρχουν σημαντικές διαφορές από άνθρωπο σε άνθρωπο. Συνεπώς, ο ερευνητής θα πρέπει να ακολουθήσει τις παρακάτω αρχές⁸⁹:

- **Εστίαση στους στόχους της έρευνας:** η αναφορά θα πρέπει να περιστρέφεται γύρω από τις αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν.
- **Ελαχιστοποίηση τεχνικών λεπτομερειών:** θα πρέπει να αποφεύγονται λεπτομέρειες μεθοδολογίας και τεχνικών που δεν συνεισφέρουν στην ουσία του θέματος
- **Χρήση ορολογίας κατανοητής από τον αναγνώστη:** πρέπει να αποφεύγεται η χρήση τεχνικών όρων που δυσχεραίνει την κατανόηση των αποτελεσμάτων.
- **Στρογγυλοποίηση αριθμών**
- **Χρησιμοποίηση γραφικών παραστάσεων:** συνίσταται η χρήση γραφικών παραστάσεων γιατί δίνει μια άμεση, γρήγορη και συνολική εικόνα των αποτελεσμάτων της έρευνας στον αναγνώστη.
- **Πληρότητα**
- **Δομή αναφοράς**

⁸⁸ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 269-277

⁸⁹ Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι Έρευνας Αγοράς, εκδόσεις Σταμούλη, 271-276

3.8.2 Προσωπική παρουσίαση αποτελεσμάτων

Απαιτείται μια πολύ καλή προετοιμασία αλλά και απλότητα για να είναι επιτυχημένη η προσωπική παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Θα πρέπει να εστιάζει στα βασικά στοιχεία της έρευνας και να αποφεύγεται η παρουσίαση λεπτομερειών.

3.9 Παράθεση και ανάλυση στοιχείων της παρούσας μελέτης

3.9.1 Εισαγωγή

Με στόχο την πολύπλευρη προσέγγιση του τραπεζικού κλάδου στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε εμπειρική έρευνα, βασισμένη σε ερωτηματολόγιο, με τη μορφή, κυρίως προσωπικής συνέντευξης, το οποίο παρατίθεται στο Παράρτημα I, προς διευθυντικά στελέχη 7 τραπεζικών ιδρυμάτων της χώρας.

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν στελέχη από 7 τραπεζικά ιδρύματα στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, συμμετείχαν διευθυντές, υποδιευθυντές και προϊστάμενοι καταστημάτων από τις τράπεζες Eurobank, Εμπορική, Αγροτική, Millenniumbank, Ελληνική, Αττικής και Marfin από καταστήματα της Θεσσαλονίκης, των Ιωαννίνων και περιοχών του Νομού Θεσπρωτίας και Πρέβεζας. Πρόκειται για στελέχη με εμπειρία από 2 έως 30 χρόνια στο εκάστοτε τραπεζικό ίδρυμα, αλλά με συνολική εμπειρία άνω των 11 ετών στον τραπεζικό κλάδο. Το σύνολο των διευθυντικών στελεχών που απάντησαν είναι 15 και καλύπτουν τις περιοχές Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας και Πρέβεζας.

Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε πέντε ομάδες ερωτήσεων:

- Η πρώτη ομάδα (ερωτήσεις 3-5) αφορά ερωτήσεις σχετικές με τους κινδύνους και τις απειλές που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.
- Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 6-13) αναφέρεται στην μεταβολή της πολιτικής των τραπεζικών ιδρυμάτων, σε διάφορους τομείς, ώστε να επιβιώσουν.
- Η τρίτη ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 14-15) που αφορά την κοινωνική ευθύνη της εκάστοτε τράπεζας και τη συμβολή της στην αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης.
- Η τέταρτη ομάδα (ερώτηση 12) σχετίζεται με τις ενέργειες για ασφάλεια των συναλλαγών

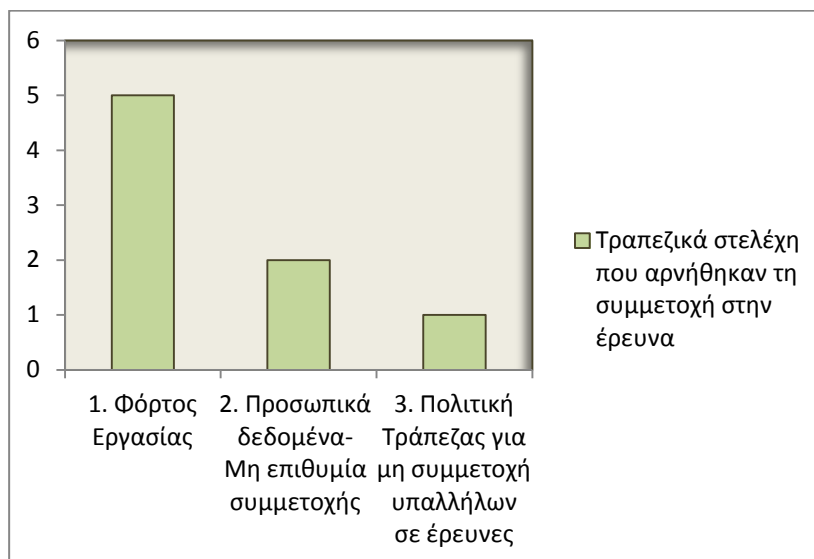
- Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 15-16) σχετίζεται με τους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους που έχουν θέσει τα πιστωτικά ιδρύματα ώστε να διατηρήσουν το μερίδιό τους στην αγορά.

3.9.2 Αίτια άρνησης συμμετοχής στην έρευνα

Στην συγκεκριμένη εργασία επιδιώχθηκε να συλλεχθούν στοιχεία και από άλλα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας, αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατόν για πολλούς λόγους. Συγκεκριμένα, έγινε προσπάθεια για συμμετοχή στην έρευνα στελεχών της Εθνικής Τράπεζας από δύο υποκαταστήματα στο Νομό Θεσπρωτίας και Πρέβεζας, του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου από ένα υποκατάστημα στο Νομό Θεσπρωτίας, της Τράπεζας Πειραιώς από ένα υποκατάστημα στα Ιωάννινα και της Alphabank από 3 υποκαταστήματα στη Θεσσαλονίκη.

Οι λόγοι άρνησης της συμμετοχής στην έρευνα ήταν:

- Φόρτος εργασίας, από την Τράπεζα Πειραιώς και την Alphabank
- Ότι τα στοιχεία αφορούν προσωπικά δεδομένα και δεν θέλουν να συμμετάσχουν στην έρευνα, από την Εθνική Τράπεζα.
- Ότι δεν επιτρέπεται στους υπαλλήλους συμμετοχή σε έρευνες και παροχή στοιχείων, από το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο.



Διάγραμμα 3: Αίτια μη συμμετοχής τραπεζικών στελεχών πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα στην έρευνα

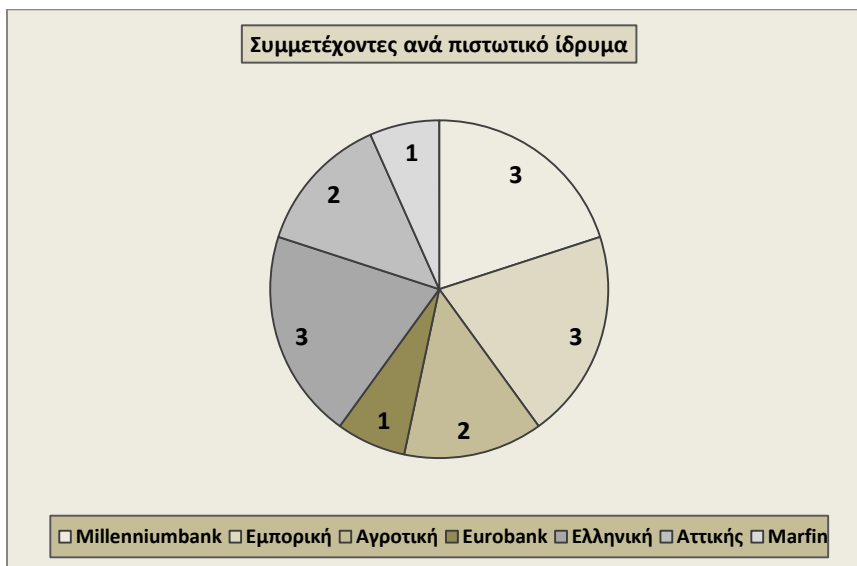
3.9.3 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων που ακολουθήθηκαν

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν, στην παρούσα μελέτη για τη συλλογή στοιχείων ήταν η προσωπική συνέντευξη καθώς επίσης και ένας συνδυασμός από τηλεφωνική συνέντευξη και συνέντευξη μέσω διαδικτύου. Πιο συγκεκριμένα, στα τραπεζικά στελέχη που συμμετείχαν στην έρευνα και εργάζονται σε υποκαταστήματα τραπεζών στην περιοχή της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας ακολουθήθηκε η προσωπική συνέντευξη, ενώ στην περίπτωση των Ιωαννίνων και της Θεσσαλονίκης η τηλεφωνική συνέντευξη, τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των οποίων έχουν αναλυθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο.

3.9.4 Εξαγόμενα στοιχεία από ερωτηματολόγια

3.9.4.1 Γενικά

Το παρακάτω διάγραμμα εμφανίζει τον αριθμό των συμμετεχόντων στην έρευνα ανά τραπεζικό ίδρυμα. Συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν 15 τραπεζικά στελέχη (3 από την Εμπορική τράπεζα, 3 από τη Millenniumbank, 2 από την Αγροτική, 3 από την Ελληνική, 2 από την τράπεζα Αττικής και από 1 από την Eurobank και την Marfin) από τη Θεσσαλονίκη, τα Ιωάννινα, και περιοχές της Θεσπρωτίας και της Πρέβεζας.



Διάγραμμα 4: Συνεντεύξεις ανά πιστωτικό ίδρυμα

Οι ερωτήσεις στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι αφορούσαν ποικίλους τομείς των τραπεζικών ιδρυμάτων που επηρεάστηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης. Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις αναφέρονται στον μεγαλύτερο κίνδυνο που κλήθηκαν να

αντιμετωπίσουν τα τραπεζικά ιδρύματα της Ελλάδας, λόγω της οικονομικής κρίσης, την πολιτική που ακολούθησαν καθώς επίσης και τους βραχυχρόνιους και μακροχρόνιους στόχους αυτών.

3.9.4.2 Πρώτη Ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 3-5)- Κίνδυνοι λόγω οικονομικής κρίσης

Η πρώτη ομάδα ερωτήσεων αναφέρεται στους κινδύνους και τις απειλές που δέχτηκαν τα πιστωτικά ιδρύματα λόγω της κρίσης. Τα μεγαλύτερα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι τράπεζες στην Ελλάδα ήταν:

- Η μείωση της ρευστότητας
- Η εκροή κεφαλαίων
- Τα επισφαλή δάνεια
- Μείωση κερδοφορίας λόγω μείωσης χορηγήσεων

Πιο αναλυτικά προέκυψαν τα ακόλουθα στοιχεία:

Πίνακας 8 Προβλήματα των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης

| Προβλήματα πιστωτικών ιδρυμάτων λόγω πιστωτικής κρίσης | Σύνολο απαντήσεων |
|--|-------------------|
| 1. Μείωση ρευστότητας | 7 |
| 2. Εκροή κεφαλαίων | 7 |
| 3. Επισφαλή δάνεια | 10 |
| 4. Μείωση κερδοφορίας | 3 |
| 5. Άλλο | 1 |

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι οι 10 από τους 15 ερωτώμενους θεωρούν ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος που έχουν να αντιμετωπίσουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα είναι η κατακόρυφη αύξηση των επισφαλών δανείων. Διευκρινίζουν επίσης, ότι σύμφωνα με τους πελάτες τους αυτό οφείλεται στη μείωση των μισθών τους και στην αύξηση της φορολογίας που έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση των εισοδημάτων τους και την αδυναμία καταβολής των υποχρεώσεών τους.

Ακολουθεί η μείωση της ρευστότητας των ιδρυμάτων, όπως ανέφεραν οι 7 από τους 15 συμμετέχοντες. Οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι η μείωση της ρευστότητας οφείλεται σε

σημαντικό βαθμό στη μείωση έως και εξάλειψη των χρηματοδοτήσεων καθώς και στην εκροή κεφαλαίων στο εξωτερικό καθώς επίσης ότι λόγω μείωσης της ρευστότητας υπήρξαν τεράστια προβλήματα στα καταστήματα για τη διεκπεραίωση απλών καθημερινών συναλλαγών των πελατών τους.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που επιδείνωσε την οικονομική κατάσταση των τραπεζικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα είναι, σύμφωνα με 3 ερωτώμενους το κούρεμα των ομολόγων Ελληνικού Δημοσίου, το οποίο απ' την άλλη προσέθεσε κύρος και εμπιστοσύνη στα πιστωτικά ιδρύματα.

3.9.4.3 Δεύτερη Ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 6-13)- Μεταβολή Τραπεζικής Πολιτικής

Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων αφορά στις ενέργειες που έκαναν τα πιστωτικά ιδρύματα προκειμένου να διασφαλίσουν τη θέση τους και να καταφέρουν να επιβιώσουν στην αγορά. Αναφέρεται επίσης, στη μεταβολή της πολιτικής τους ως προς τις χορηγήσεις, τα έξοδά τους και τα καταθετικά προϊόντα που πιθανώς δημιουργήθηκαν για την προσέλκυση ή διατήρηση υπαρχόντων πελατών.

Συγκεκριμένα, τα πιστωτικά ιδρύματα προχώρησαν στις ακόλουθες ενέργειες:

- Δημιουργία νέων καταθετικών προϊόντων (κυρίως όψεως και προθεσμιακών) με υψηλό επιτόκιο για την προσέλκυση νέων και παλιών πελατών καθώς και για να μειωθεί η εκροή κεφαλαίων προς τράπεζες του εξωτερικού.
- Δημιουργία καταθετικών προϊόντων στο εξωτερικό, όπως αμοιβαία κεφάλαια, ομόλογα, εγγυημένου κεφαλαίου ομόλογα)
- Προώθηση τραπεζοασφαλιστικών προϊόντων
- Αναδιάρθρωση καθυστερούμενων δανείων με μείωση των επιτοκίων και αύξηση του χρόνου αποπληρωμής
- Μείωση στο ελάχιστο των χρηματοδοτήσεων, τόσο σε μορφή δανείων όσο και σε μορφή πιστωτικών καρτών
- Αυστηροποίηση όρων χρηματοδότησης με υποχρεωτική προσημείωση ακόμα και για τα καταναλωτικά δάνεια

Προκειμένου να μειώσουν τα κόστη λειτουργίας τους οι ελληνικές τράπεζες προχώρησαν στις ακόλουθες ενέργειες:

- Μείωση δικτύου καταστημάτων

- Μείωση μισθών προσωπικού
- Μείωση μόνιμου προσωπικού, μέσω εθελούσιας εξόδου και μη αντικατάστασης συνταξιοδοτημένου προσωπικού
- Επαναδιαπραγμάτευση ενοικίων μισθωμένων κτιρίων και μετεγκατάσταση καταστημάτων
- Βελτίωση παρακολούθησης πάγιων λειτουργικών εξόδων
- Πώληση ακίνητης περιουσίας
- Προσλήψεις προσωπικού με χαμηλό κόστος
- Υπογραφή νέας εργασιακής σύμβασης και μη ανανέωση ορισμένων συμβάσεων ορισμένου χρόνου

3.9.4.4 Τρίτη ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 14-15)- Κοινωνική Ευθύνη και Ενέργειες αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης

Η τρίτη ομάδα ερωτήσεων στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν οι συμμετέχοντες αφορούσε στην κοινωνική ευθύνη της εκάστοτε τράπεζας απέναντι στο κοινωνικό σύνολο καθώς και στις συμβολή της στην αντιμετώπιση της κρίσης.

Πίνακας 9 Κοινωνική Ευθύνη Τραπεζών και Συμμετοχή στην αντιμετώπιση της κρίσης

| Πιστωτικό ίδρυμα | Κοινωνική ευθύνη | Αντιμετώπιση Ελληνικής κρίσης |
|-------------------|---|--|
| 1. Εμπορική | Χορηγίες σε δήμους της Ελλάδας ανάλογα με τις ανάγκες της περιοχής | Προγράμματα ρύθμισης στα δανειακά προϊόντα |
| 2. Eurobank | Μέριμνα για τους πελάτες, κυρίως δανειολήπτες (Επιχειρήσεις & Νοικοκυριά) | Μέριμνα για τους πελάτες, κυρίως δανειολήπτες (Επιχειρήσεις & Νοικοκυριά) |
| 3. Αγροτική | Μέριμνα για τους πελάτες | Συμμετοχή στην ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος |
| 4. Millenniumbank | Αποστολή τροφίμων & ρουχισμού σε κοινωφελή ιδρύματα | Αύξηση διάρκειας δανείων & λοιπές διευκολύνσεις στους δανειολήπτες Μείωση επιτοκίων πιστωτικών προϊόντων |
| 5. Αττικής | Ελαστική αντιμετώπιση δανειοληπτών | Επενδύσεις στην πράσινη ενέργεια Αύξηση εξαγωγών Προσπάθεια αποτροπής εκροής κεφαλαίων Προσπάθεια για καταπολέμηση της διαφθοράς-φοροδιαφυγής μέσω του νομοκανονιστικού πλαισίου -Ρύθμιση & αναδιάρθρωση δανείων |
| 6. Ελληνική | Χορηγίες σε ευπαθείς | --- |

| | | |
|-----------|--------------------------|--|
| | ομάδες | |
| 7. Marfin | Μέριμνα για τους πελάτες | Σωστή ενημέρωση πελατών & διάγνωση κακόβουλης φημολογίας |

3.9.4.5 Τέταρτη ομάδα ερωτήσεων (ερώτηση 12)- Ασφάλεια

Η ασφάλεια των τραπεζικών συναλλαγών και η πιστή τήρηση των διαδικασιών και κανόνων που ορίζει η Τράπεζα της Ελλάδος αποτελεί βασικό παράγοντα για την εξασφάλιση των τραπεζικών ιδρυμάτων αλλά και των συναλλασσόμενων. Συνεπώς, η τέταρτη ομάδα ερωτήσεων που κλήθηκαν να απαντήσουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν σχετικά με την μεταβολή της πολιτικής των τραπεζικών ιδρυμάτων όσον αφορά στην ασφάλεια των συναλλαγών σε σχέση με την περίοδο πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν, το σύνολο των τραπεζικών ιδρυμάτων έχει αυστηροποιήσει τις διαδικασίες συναλλαγών και έχει βελτιώσει το ηλεκτρονικό σύστημα ασφαλείας. Πιο συγκεκριμένα:

- Πιστή τήρηση των κανόνων εσωτερικής συμμόρφωσης για το «ξέπλυμα» χρήματος και τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες
- Αναβάθμιση των συστημάτων στις καθημερινές συναλλαγές
- Αλλαγή στον τύπο των χρεωστικών καρτών σε «chip and pin»
- Πρόσθετα εσωτερικά μέτρα ασφαλείας
- Δημιουργία τμημάτων παρακολούθησης συναλλαγών μέσω διαδικτύου και ηλεκτρονικών υπολογιστών
- Δημιουργία συστημάτων ασφαλείας για κακόβουλη χρήση πιστωτικών καρτών
- Διασταύρωση οικονομικών και φορολογικών στοιχείων
- Διενέργεια αυστηρών ελέγχων ταυτοποίησης συναλλαγών
- Διενέργεια MIFID για όλες τις επενδυτικές συναλλαγές
- Επικαιροποίηση στοιχείων συναλλασσόμενων

3.9.4.6 Πέμπτη ομάδα ερωτήσεων (ερωτήσεις 15-16)- Βραχυπρόθεσμοι και Μακροπρόθεσμοι στόχοι πιστωτικών ιδρυμάτων

Τέλος, η τελευταία ομάδα ερωτήσεων στην οποία απάντησαν οι ερωτώμενοι αφορά στους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Αναφορικά με τους βραχυπρόθεσμους στόχους των συγκεκριμένων πιστωτικών ιδρυμάτων της Ελλάδος, αυτοί μπορούν να συνοψιστούν στους ακόλουθους:

- Διακράτηση κεφαλαίων και επαναπατρισμός καταθέσεων
- Μείωση επισφαλών και μη εξυπηρετούμενων δανείων
- Μείωση λειτουργικού κόστους
- Ανάπτυξη πελατολογίου
- Συρρίκνωση δικτύου καταστημάτων
- Ανάπτυξη νέων προϊόντων
- Παροχή νέων χρηματοδοτήσεων
- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου
- Αύξηση δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας
- Βελτίωση δανειακού χαρτοφυλακίου
- Αύξηση εσόδων από προμήθειες
- Μείωση των επιτοκίων καταθέσεων

Ωστόσο, όπως τονίζουν τα τραπεζικά στελέχη οι δύο κυρίαρχοι βραχυπρόθεσμοι στόχοι των τραπεζικών ιδρυμάτων είναι η συγκράτηση και η επαναφορά κεφαλαίων και πολύ περισσότερο η μείωση των επισφαλών και μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Οι κυριότεροι μακροπρόθεσμοι στόχοι των τραπεζών είναι:

- Ομαλή συγχώνευση τραπεζικών ομίλων
- Ανακεφαλαίωση λόγω κουρέματος των ομολόγων
- Αύξηση του μεριδίου στην αγορά
- Καλλιέργεια κλίματος ασφάλειας και φερεγγυότητας
- Παροχή υπηρεσιών υψηλού επιπέδου
- Διατήρηση της πελατειακής βάσης

Κεφάλαιο 4^ο: Αποτελέσματα έρευνας- Συμπεράσματα

Παρατηρώντας προσεκτικά τα αποτελέσματα της έρευνας συμπεραίνουμε ότι τα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα καλούνται, από την έναρξη της οικονομικής κρίσης και έπειτα να μεταβάλλουν ριζικά την πολιτική τους, σε διάφορους τομείς και να αντιμετωπίσουν πλήθος κινδύνων που θα μπορούσαν να τους οδηγήσουν στην κατάρρευση. Ο ρόλος τους, ταυτόχρονα στην αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης είναι μεγάλης σημασίας.

Παρατηρούμε, ότι το είδος των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν για τις ελληνικές τράπεζες ήταν, σε γενικές γραμμές παρόμοιο, με τα επισφαλή δάνεια και την τεράστια εκροή καταθέσεων να αποτελούν την μεγαλύτερη απειλή για την επιβίωσή τους. Το σύνολο των ελληνικών τραπεζών είχαν απώλειες στον τομέα των καταθέσεων, κυρίως το 2011 και 2012, ωστόσο, όπως αναφέρουν οι ερωτώμενοι έχει αρχίσει ο επαναπατρισμός κεφαλαίων, χωρίς όμως να επιστρέφει το σύνολό τους. Ο κύριος τρόπος που προσπάθησαν οι ελληνικές τράπεζες να αντιμετωπίσουν το συγκεκριμένο πρόβλημα ήταν με προσωπική επαφή και πλήρη ενημέρωση και καθησύχαση των πελατών. Όσον αφορά, στα «κόκκινα» δάνεια, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, αυτά έχουν αυξηθεί δραματικά, σε σημείο που να απειλήθηκε, κατά καιρούς η επιβίωση των τραπεζικών ιδρυμάτων, λόγω της μεγάλης μείωσης των εσόδων τους από τις χρηματοδοτήσεις.

Όσον αφορά στον τομέα των καταθέσεων, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των τραπεζικών ιδρυμάτων δημιούργησε νέα καταθετικά προϊόντα προκειμένου να προσελκύσει νέους πελάτες ή να προσεγγίσει ξανά τους παλιούς. Τα νέα καταθετικά προϊόντα που δημιουργήθηκαν αφορούσαν κυρίως ανοιχτούς ή προθεσμιακούς λογαριασμούς με μεγάλα επιτόκια και πολλές φορές, μηνιαία καταβολή τόκων και πολύ περισσότερο τραπεζοασφαλιστικά προϊόντα, καθώς αυτά αποδίδουν σημαντικά έσοδα στα πιστωτικά ιδρύματα.

Λόγω της οικονομικής κατάστασης στη χώρα και το γεγονός ότι οι νέες χρηματοδοτήσεις έχουν παγώσει και οι παλιές αντιμετωπίζουν προβλήματα αποπληρωμής, τα έσοδα των πιστωτικών ιδρυμάτων έχουν, σύμφωνα με τους ερωτώμενους μειωθεί. Συνεπώς, οι τράπεζες προχώρησαν σε διάφορες κινήσεις ώστε να μειώσουν τα λειτουργικά τους κόστη. Οι σημαντικότερες ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν στις συγχωνεύσεις ή το κλείσιμο καταστημάτων, η επαναδιαπραγμάτευση των μισθωμάτων των ενοικιαζόμενων χώρων, η μη πρόσληψη νέου προσωπικού μετά την συνταξιοδότηση υπαλλήλων, η μη ανανέωση συμβάσεων ορισμένου χρόνου και ακόμα η περιορισμένη πρόσληψη υπαλλήλων και με χαμηλότερο μισθό.

Τα στοιχεία της μελέτης δείχνουν ακόμη, ότι η οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα να γίνουν πολύ αυστηροί οι έλεγχοι των τραπεζικών ιδρυμάτων όχι μόνο για τις χρηματοδοτήσεις, οι οποίες ελαχιστοποιήθηκαν ή σταμάτησαν εντελώς αλλά και στις απλές καθημερινές συναλλαγές, με αυστηρή ταυτοποίηση των συναλλασσόμενων και αναβάθμιση των συστημάτων ασφαλείας. Η εξέλιξη αυτή και η πιστή τήρηση του ρυθμιστικού πλαισίου των τραπεζών μπορεί να θεωρηθεί ως ένα θετικό αποτέλεσμα της κρίσης, καθώς η ασφάλεια των συναλλαγών και η χορήγηση δανείων μόνο σε όσους συναλλασσόμενους είχαν την οικονομική δυνατότητα αποπληρωμής θα έπρεπε να ήταν μέλημα των τραπεζικών ιδρυμάτων πολύ πριν την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

Τα στοιχεία της έρευνας δείχνουν ότι τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα έχουν προχωρήσει σε δωρεές και χορηγίες σε δήμους και ευπαθείς ομάδες, όσον αφορά στον τομέα της κοινωνικής ευθύνης τους. Αυτό πραγματοποιείται, σύμφωνα με τους ερωτώμενους σε συνδυασμό με την προσπάθεια ανακούφισης των δανειοληπτών, με αναδιάρθρωση των δανειακών συμβάσεών τους και ελαστική αντιμετώπισή τους.

Σύμφωνα με ορισμένα από τα τραπεζικά στελέχη που συμμετείχαν στην έρευνα, η οικονομική κρίση στην Ελλάδα οδήγησε στο συμπέρασμα ότι τόσα πολλά τραπεζικά ιδρύματα δεν είναι δυνατόν να επιβιώσουν σε μια τόσο μικρή χώρα κάτι που έγινε αντιληπτό από τις διοικήσεις των τραπεζών και γι' αυτό το λόγο έχει ξεκινήσει η διαδικασία των συγχωνεύσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων, όπως για παράδειγμα η συγχώνευση της Αγροτικής Τράπεζας με την Πειραιώς ή της Εμπορικής τράπεζας με την Alphabank. Ωστόσο, η διαπίστωση αυτή αποτελεί άποψη των ερωτώμενων, καθώς μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η δημιουργία λίγων και μεγάλων τραπεζικών ομίλων αντί για πλήθος μικρών τραπεζών μπορεί να οδηγήσει σε συστημικό πρόβλημα, μεγάλα προβλήματα ανταγωνισμού καθώς επίσης και σε αποκλεισμό μεγάλης μερίδας μικρών, κυρίως πελατών, λόγω της πιθανής ενασχόλησης των τραπεζικών ομίλων αποκλειστικά με μεγάλες επιχειρήσεις.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι έχει πραγματοποιηθεί αναδιαμόρφωση των στόχων των ελληνικών τραπεζών, κύριο μέλημα των οποίων είναι η επιβίωσή τους στο ανασφαλές και ανταγωνιστικό περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί, ειδικά την τελευταία τετραετία. Κυριότερος από τους βραχυπρόθεσμους στόχους που έχουν θέσει τα τραπεζικά ιδρύματα είναι η πλήρης αντιμετώπιση των επισφαλών δανείων και η αύξηση των καταθέσεων, με χαμηλότερα ωστόσο καταθετικά επιτόκια, καθώς δεν είναι δυνατόν τα επιτόκια χορηγήσεων να είναι μικρότερα από τα επιτόκια καταθέσεων. Η ομαλή συγχώνευση μεγάλων τραπεζικών ομίλων και η εξασφάλιση κλίματος σιγουριάς και φερεγγυότητας προς τους πελάτες αποτελούν βασικούς στόχους των τραπεζών μακροπρόθεσμα. Όπως προαναφέρθηκε, οι

ερωτώμενοι τονίζουν ότι το μεγάλο πλήθος τραπεζικών ιδρυμάτων είναι αδύνατο να εξακολουθήσει να υφίσταται στην Ελλάδα, με τον μικρό πληθυσμό και γι' αυτό τον λόγο έχει ήδη ξεκινήσει η διαδικασία συγχωνεύσεων. Ένα βήμα, όμως που δεν είναι αρκετό από μόνο του, αν οι πελάτες δεν ανακτήσουν το αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς για τις καταθέσεις και επενδύσεις τους απέναντι στα τραπεζικά ιδρύματα.

Παράρτημα I

Παρουσιάζεται παρακάτω το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας σχετικά με την έρευνα για την πολιτική των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων (2002-2012).

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ο σκοπός του ερωτηματολογίου αυτού είναι να εξετάσει την πολιτική που ακολουθούν τα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα από την υιοθέτηση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος (€) και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Παρακαλώ απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.

1. Σε ποια τράπεζα εργάζεστε και ποια θέση κατέχετε;

.....
.....
.....

2. Πόσο καιρό εργάζεστε στη συγκεκριμένη τράπεζα και ποιες είναι οι αρμοδιότητές σας;

.....
.....
.....
.....
.....

3. Ποιος ήταν ο μεγαλύτερος κίνδυνος που είχε να αντιμετωπίσει η τράπεζα από την έναρξη της κρίσης έως σήμερα;

.....
.....
.....
.....

4. Σε ποιο τομέα, κατά τη γνώμη σας αποδυναμώθηκε περισσότερο η τράπεζα και γιατί;

.....
.....
.....
.....

5. Σε ποιο τομέα, κατά τη γνώμη σας αποδυναμώθηκε λιγότερο η τράπεζα και γιατί;

.....
.....
.....
.....
.....

6. Με ποιο τρόπο μετέβαλλε η τράπεζα την πολιτική της προκειμένου να επιβιώσει στην αγορά;

.....
.....
.....
.....
.....

7. Με ποιο τρόπο μετέβαλλε την πολιτική της η τράπεζα προκειμένου να μειώσει το κόστος λειτουργίας της;

.....
.....
.....
.....
.....

8. Δημιουργήθηκαν νέα προϊόντα προκειμένου να προσελκύσει η τράπεζα νέους πελάτες ή να διατηρήσει τους ήδη υπάρχοντες; Αν ναι, τι είδους προϊόντα είναι;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Υπήρξε φυγή καταθέσεων της τράπεζας στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια τη κρίσης; Αν ναι με ποιους τρόπους αντιμετωπίστηκε αυτό το πρόβλημα;

.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Ποια πολιτική ακολούθησε ή ακολουθεί η τράπεζα για την προσέλκυση νέων κεφαλαίων;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

11. Έχει μεταβάλλει η τράπεζα τους όρους χρηματοδότησης επιχειρήσεων και νοικοκυριών σε σχέση με την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης; Αν ναι, με ποιόν τρόπο;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. Τι είδους αλλαγές έχει υιοθετήσει το πιστωτικό σας ίδρυμα προκειμένου να αυξήσει την ασφάλεια των συναλλαγών;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

13. Έκανε κάποιες ενέργειες η τράπεζα προκειμένου να διευκολύνει τους πελάτες της-επιχειρήσεις και ιδιώτες από τη δύσκολη οικονομική συγκυρία που επικρατεί; Αν ναι, τι είδους;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
14. Όσον αφορά στην κοινωνική ευθύνη της τράπεζας, κατά πόσο έχει αυτή μεταβληθεί λόγω της οικονομικής κρίσης σε σχέση με την περίοδο πριν από αυτή;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

15. Με ποιους τρόπους συμμετέχει η τράπεζα στην αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

16. Ποιοι είναι οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι του πιστωτικού σας ιδρύματος προκειμένου να επιβιώσει και να αναπτυχθεί;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

17. Ποιοι είναι οι μακροπρόθεσμοι στόχοι του πιστωτικού σας ιδρύματος προκειμένου να επιβιώσει και να αναπτυχθεί;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ

Παράρτημα II

Παρακάτω παρατίθεται πίνακας περιεχομένων των πινάκων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία:

| | |
|---|----|
| Πίνακας 1: Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα (2002-2012)..... | 39 |
| Πίνακας 2: Υποκαταστήματα Πιστωτικών Ιδρυμάτων στην Ελλάδα (2002-2012)..... | 41 |
| Πίνακας 3: Σύνολο απασχολούμενου προσωπικού στα τραπεζικά ιδρύματα (2007-2012). | 41 |
| Πίνακας 4: Χρηματοδότηση φορέων της οικονομίας από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα 2002-2012 (ποσά σε εκατ. €)..... | 46 |
| Πίνακας 5: Λόγος συνολικής χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα της Ελλάδας ως προς Το ΑΕΠ 2007-2011..... | 47 |
| Πίνακας 6: Λόγος κάθε κατηγορίας χρηματοδότησης ιδιωτών ως προς το ΑΕΠ 2007-2011 | 48 |
| Πίνακας 7: Πορεία καταθέσεων κατοίκων εσωτερικού και εξωτερικού στην Ελλάδα (2002-2012)..... | 50 |
| Πίνακας 8: Προβλήματα των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα λόγω της οικονομικής Κρίσης..... | 70 |
| Πίνακας 9: Κοινωνική Ευθύνη τραπεζών και συμμετοχή στην αντιμετώπιση της κρίσης... | 72 |

Παράρτημα III

Παρακάτω παρατίθεται πίνακας περιεχομένων των διαγραμμάτων και των σχημάτων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία:

| | |
|---|----|
| Διάγραμμα 1: Σύνολο χορηγήσεων προς τη γενική κυβέρνηση, τις επιχειρήσεις και τα Νοικοκυριά 2002-2012..... | 46 |
| Διάγραμμα 2: Πορεία καταθέσεων κατοίκων εσωτερικού και εξωτερικού 2002-2012..... | 51 |
| Διάγραμμα 3: Αίτια μη συμμετοχής τραπεζικών στελεχών πιστωτικών ιδρυμάτων στην Έρευνα..... | 68 |
| Διάγραμμα 4: Συνεντεύξεις ανά πιστωτικό ίδρυμα | 69 |
| Σχήμα 1: Η διαδικασία σχηματισμού ενός ερωτηματολογίου..... | 59 |

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Γκόρτσος Χ (2000), Τραπεζικό Περιβάλλον: Τραπεζικό Δίκαιο, Πάτρα
2. Γκόρτσος Χ. , (2013), Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011 και 2012: Βασιλεία ΙΙΙ: η αναθεώρηση του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία με στόχο την ενδυνάμωση της σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος, Ελληνική Ένωση Τραπεζών
3. Οικονομικό Δελτίο Alphabank, (2009), Τα αίτια της χρηματοοικονομικής κρίσεως και η προοπτική εξόδου της παγκόσμιας οικονομίας από την ύφεση, τεύχος 108
4. Προβόπουλος Γ., (2009), Οι δύο παγκόσμιες κρίσεις (του 1929 και η σημερινή) και η ελληνική οικονομία: μερικές κρίσιμες, και χρήσιμες συγκρίσεις www.bankofgreece.gr
5. Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία, Ελληνική Ένωση τραπεζών, Ιούλιος 2008.
www.hba.gr
6. «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009», Ελληνική ένωση Τραπεζών ,2010, Αθήνα
7. «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», Ελληνική ένωση Τραπεζών, 2011, Αθήνα
8. «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2011-2012», Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013, Αθήνα
9. Σταθακόπουλος Β., (2005), Μέθοδοι έρευνας αγοράς, εκδόσεις Σταμούλης
10. Χαρδούβελης (2011), Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική, Πανεπιστήμιο Πειραιά
11. Χαρδούβελλης Γ., Κολλίντζας Τ., Ψαλιδόπουλος Μ., Καραμούζης, (2009), Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές, Eurobank research, Τόμος ΙV, τεύχος
12. Ψαρρού Μ, Ζαφειρόπουλος Κ, Επιστημονική Έρευνα, θεωρία και εφαρμογές στις κοινωνικές επιστήμες, εκδόσεις Δαρδάνος

Ξενόγλωσση

13. Armanious A.N.R, (2011), Scrutiny of the 1929 Global Financial Crisis: causes, features, consequences and remedy tools, Cairo University
14. Basel Committee on Banking Supervision, (June 2006), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, Basel: Bank for international Settlements.
15. Berentsen A., Menzio G., Wright G, Inflation and Unemployment in the Long Run, PIER Working Paper, No 08-012

16. ¹Blanchard O.J, (2005), European unemployment: The evolution of facts and ideas, MIT Department of Economics Working Paper 05-24
17. History of the Basel Committee and its Membership, 2009 www.bis.org
18. IMF,(2009),World economic outlook, From recession to recovery: How soon and how strong?
19. Kaminsky, G.L. (2003), Varieties of Currency crisis, NBER working paper, No. 10193
20. Overview of Basel II impact studies, www.bis.org
21. Progress report on Basel III implementation (update published in October 2012) www.bis.org
22. Winston Chang, (2011),Financial crisis of 2007-2010, State University of New York at Buffalo Department of economics
23. Wihlbog C, Willet T, Zhang N, The Euro crisis: it isn't just fiscal and it doesn't just involve Greece, 2010

Ιστοσελίδες

24. www.hba.gr
25. www.europa.eu
26. www.bankofgreece.gr
27. www.hba.gr
28. www.eurostat.eu
29. www.banksnews.gr
30. www.alphabank.gr
31. www.eurobank.gr
32. www.millenniumbank.gr
33. www.emporiki.gr
34. www.attica.gr
35. www.hellenicbank.gr
36. www.ate.gr